

**Erfarne håndverkeres fortellinger om erfaringer og vaner i arbeidssituasjonen: en
fokusgruppeintervju studie**

Pål Nordaune

Masteroppgave

Masterprogram i helsevitenskap - studieretning fysioterapivitenskap

Høsten 2019

Forord

Jeg vil takke min leder nærmeste leder Kjell Aage Sørensen for å ha lagt til rette for gjennomføring av mastergradsstudiet på deltid i kombinasjon med full jobb. Det har bidratt til min faglige utvikling som bedriftsfysioterapeut.

En stor takk går til Professor Målfrid Råheim, ved Institutt for global helse og samfunnsmedisin, som har veiledet meg gjennom prosessen.

Videre vil jeg takke mine anonyme informanter, de vil få tilsendt rapporten.

Takk til min kollega Eunike Sandberg for god hjelp i gjennomføring av fokusgruppeintervjuene og innspill gjennom hele prosessen.

Takk til min kone Marte og våre 3 barn for tålmodighet og forståelse av knallharde prioriteringer.

Sammendrag

Hensikten med denne studien var å få kunnskap om tømrreres erfaringer om å forebygge muskel- og skjelettplager i sin arbeidssituasjon. Erfaringer fra håndverkere som kjenner på kroppen og gjør tiltak for seg selv i arbeidsmiljøet kan man anta er viktig kunnskap som kan og bør formidles til andre.

Problemstillinger

a) Hvilke erfaringer og tanker har erfarne tømrrere om sammenhenger mellom arbeids – oppgavens karakter og arbeidets rammevilkår og egen helse?

b) Hvilke erfaringer, (kropp)s vaner, ferdigheter og rutiner forteller erfarne tømrrere om som viktige for å kunne utføre arbeidsoppgavene sine på en hensiktsmessig måte? Hvordan forholder de seg til og handler i forhold til plager i kroppen?

c) Er de erfarne tømrrerne bevisste på å forebygge muskelskjelettplager i arbeidssituasjonen? Hva er det i så fall de erfarne tømrrerne legger vekt på i måten de arbeider på for å forebygge muskelskjelettplager?

Design og metode

Dette var en kvalitativ studie med induktiv design. Det ble gjennomført 3 fokusgruppeintervju med et strategisk utvalg av erfarne tømrrere. Analysen ble utført etter metodikken som ligger til systematisk tekstkondensering

Resultater

Det var en tydelig sammenheng mellom rammevilkårenes påvirkning av; valg av utstyr/verktøy, tilrettelegging og organisering. Dette påvirket tømrrernes helsemessige adferd gjennom hva de selv vektla som viktig for å forebygge muskel- og skjelettplager.

Abstract

The purpose of this study was to gain knowledge of carpenters' experiences of preventing musculoskeletal disorders in their work situation. Experiences from craftsmen who know the body and take action for themselves in the work environment can be assumed to be important knowledge that can and should be communicated to others.

Issues

- a) What experiences and thoughts do experienced carpenters have about the relationship between the nature of the work task and the working framework conditions and own health?
- b) What experiences, (body) habits, skills, and routines do experienced carpenters tell as important in order to perform their duties appropriately? How do they relate to and act in relation to ailments in the body?
- c) Are the experienced carpenters conscious of preventing musculoskeletal disorders in the work situation? If so, what are the experienced carpenters emphasizing in the way they work to prevent musculoskeletal disorders?

Design and method

This was a qualitative study with inductive design. Three focus group interviews were conducted with a strategic selection of experienced carpenters. The analysis was performed according to the methodology of systematic text condensation.

Results

There was a clear connection between the impact of the framework conditions on; choice of equipment / tools, organization and organization. This affected the carpenters' health behavior through what they themselves emphasized as important in preventing musculoskeletal disorders.

Innhold

1. Introduksjon.....	7
1.1. Presentasjon av problemområdet og bakgrunn for valg av tema.....	7
1.2 Begrepsavklaringer.....	8
1.3 Sentral teori på området og studiens teoretiske forankring	11
1.3.1 Krav kontroll – sosial støtte.....	12
1.3.2 Salutogenese.....	13
1.3.3 Lovverk	15
1.3. Tidligere forskning på området	15
2. Hensikt og problemstilling(er)	16
2.1. Hensikt	16
2.2. Problemstillinger	17
3. Metodologi og metode.....	17
3.2 Valg av design.....	18
3.3 Egen forforståelse.....	19
3.5. Fokusgruppeintervju.....	22
3.5.1 Gjennomføring	23
3.5.2 Teknisk og praktisk	24
3.5.3 Transkribering	24
3.6. Analyse.....	25
3.8. Forskningsetiske overveielser	27
3.9 Metodediskusjon	28
3.9.1 forsker i eget felt.....	31
4.0 Presentasjon av funn.....	32
4.1 Tømrernes erfaringer med rammevilkår.....	33
4.1.2 Økonomi som hoveddriver til tidspres.....	34
4.2 Forutsetninger for drift	36

4.2.1 Tilrettelegging	37
4.2.2 Organisering	39
4.2.3 Utstyr og verktøy	40
4.3 Tømreres helsefremmende atferd	43
4.3.1 Kroppslige erfaringer	43
4.3.2 Arbeidsteknikk	45
4.3.3 Kultur	49
4.3.4 Egenbehandling og forebygging	50
5.0 Diskusjon	51
5.1 Hovedtema: Tømrernes erfaringer av rammevilkår	53
5.1.1 Undertema: Økonomi som hoveddriver til tidspress	55
5.2 Hovedtema: Forutsetninger for drift	56
5.2.1 Undertema: Tilrettelegging	57
5.2.2 Undertema: Organisering	58
5.2.3 Undertema: Utstyr/verktøy	59
5.3 Hovedtema: Tømrernes helsefremmende adferd	59
5.3.1 Undertema: Arbeidsteknikk	59
5.3.2 Undertema: Kroppslige erfaringer	60
5.3.3 Undertema: Si ifra kultur	61
5.3.4 Undertema: Egenbehandling og forebygging	61
6.0 Konklusjon	62
7.0	64
Referanser	64
8.0 Vedlegg	65
Vedlegg 1: Intervjuguide	65
Vedlegg 2 infoskriv rekruttering tømrere	68
Vedlegg 3 Godkjenning utsettelse NSD	72

1. Introduksjon

1.1. Presentasjon av problemområdet og bakgrunn for valg av tema

Denne studien handlet om tømreres erfaringer i arbeidssituasjonen. Kroppsvaner, ferdigheter og rutiner i arbeidet samt deres tanker om forebygging av muskelskjelettplager var i søkelyset.

Muskelskjelettplager er en av de største årsakene til fravær blant håndverkere som gruppe. I følge Nasjonal overvåkning av arbeidsmiljø (NOA) har tømrere over 1,9 gang større risiko for armsmerter, og 2,5 ganger så stor risiko for ryggplager sammenlignet med alle yrkesaktive (STAMI, 2013a). Håndverkere i bygge- og anleggsbransjen opplever mekanisk belastning i sin arbeidshverdag i tillegg til det «alminnelige» presset om å være effektiv.

Forebygging av arbeidsrelaterte helseplager, inkludert muskelskjelettplager, er basert på kunnskap om risiko for eksponeringer i jobben. Denne kunnskapen er stort sett basert på epidemiologiske studier, der man går tilbake i tid og ser på eksponeringer og hvilken effekt det har hatt på helsen i utvalgte yrkesgrupper. En kunnskapsoversikt, som er bestilt av arbeidstilsynet, sier for eksempel at arbeid over skulderhøyde er forbundet med økt risiko for skulderplager (S. Knardahl et al., 2008). Tømrere har mye slikt arbeid.

Arbeidsgiver har ansvar for å kartlegge arbeidsforholdene for sine arbeidstakere og gjennomføre tiltak for å forebygge helseplager. Det er en del av et lovpålagt arbeidsmiljøarbeid. Det forebyggende arbeidet er styrt av lover, forskrifter og veiledninger. Måten dette arbeidet blir utført på preges følgelig av det som er gitt i lovverket. For eksempel er opplæring om risikoforhold knyttet til arbeidet og opplæring i arbeidsteknikk beskrevet i forskrift om utførelse av arbeid (Arbeidstilsynet, 2017). Jeg er ansatt som bedriftsfysioterapeut i bedriftshelsetjenesten i en stor bedrift med mange håndverkere, og er involvert i det forebyggende helsearbeidet. Bedriftshelsetjenesten har en fri og uavhengig rolle i arbeidsmiljøspørsmål, som i praksis betyr at man er nøytral i arbeidsmiljøspørsmål uavhengig av ledelse og ansattes interesser (Arbeidstilsynet, 2018, p. 7).

I mitt møte med erfarne tømrere har jeg inntrykk av at de arbeider på en forskjellig måte nå enn da de var unge håndverkere. Flere uttrykker at de jobber «smartere nå enn før», noe som understøtter denne antakelsen. Man kan anta at de har erfart på kroppen og har gjort tiltak for å holde seg «friske» og mestre jobben år etter år. Man kan også anta at det er mye «taus» kunnskap om hvordan håndverkerne over tid har erfart og tilpasset seg arbeidsoppgavene og arbeidsmiljøet. Jeg har også møtt mange håndverkere med muskelskjelettplager. Noen har forklart at plagene utviklet seg gradvis, og for noen har plagene gått over av seg selv uten spesielle tiltak. For andre førte plagene til arbeidsfravær og behandling i helsevesenet.

Årsakene til muskelskjelettplager er ofte multifaktorielle (S. Knardahl et al., 2008). Men, hvilke grep gjøres av den enkelte i arbeidssituasjonen for å unngå at plagen blir verre? Erfaringer i arbeidssituasjonen og ikke minst vanemessige måter å utføre arbeidsoppgavene og innrette seg på hos erfarne håndverkere, som har stått i jobben i mange år uten å utvikle varige muskelskjelettplager, er av særlig interesse. Det er altså disse erfaringene denne studien ønsker å belyse.

Kunnskap fra erfarne håndverkere vil være nyttig i forhold til hva og hvordan man lærer opp unge håndverkere i starten av sitt yrkesliv. Det er viktig at unge tømrere får en så god opplæring som mulig med tanke på hvordan de best kan tilegne seg gode vaner og rutiner knyttet til å forebygge muskelskjelettplager og mestre arbeidsoppgavene de har over tid. Gode kroppsvaner og bevissthet rundt forebygging må aktivt etableres og innlemmes. Dette er like relevant kunnskap som for alle håndverkere i forhold til bevisstgjøring om forebygging av muskel skjelettplager. I arbeidsmiljølovens forskrift om utførelse av arbeid § 23-2. opplæring om ergonomisk belastende arbeid, skal arbeidstakerne gis opplæring i bla. hensiktsmessig arbeidsteknikk (Arbeidstilsynet, 2017, pp. 137 - 138). Erfaringer fra håndverkerne selv kan man anta er relevant i forhold til hva som er viktig å vektlegge i opplæringen.

1.2 Begrepsavklaringer

I denne studien blir det brukt en del begreper og terminologi som tilhører byggebransjen.

Dette er begreper som er en del av det naturlige språket til informantene. Gjennom min forforståelse som bedriftsfysioterapeut i byggebransjen regner informantene med at jeg forstår

en del om deres fagbegreper. Dette er ikke alltid en selvfølge for meg eller leserne av denne rapporten.

For å sette leseren i stand til å forstå noe av helheten er det greit å si noe om ledelsesstruktur i byggeprosjekter. I fokusgruppeintervjuene blir det referert til en del forskjellige roller/funksjoner som tømrerne møter i sin arbeidshverdag. Gjennom virksomhetens styringssystem har jeg fått tilgang til beskrivelser av de forskjellige rollene. Dette er vesentlig informasjon om kontekst.

Fagarbeider Tømrer: Fagarbeider utfører arbeid innenfor sitt fagområde, og bistår andre fagområder i tilknytning til sitt fag. En fagarbeider er vanligvis organisert i et lag med en bas som mellomledd mellom laget og formann/prosjektledelse. En fagarbeider bidrar også til veiledning og opplæring av lærlinger.

Involverende planlegging skal være arbeidsformen til fagarbeideren.

Bas: har ansvar for produksjonen innenfor eget lag og der det er naturlig, også å samordne fremdrift med andre fag. Basen skal fungere som bindeledd mellom formann/driftsleder og eget lag. Basen skal sørge for god flyt i produksjonen og har hovedansvar for lagsplan (uke 1). Basen bidrar også til veiledning og opplæring av lærlinger.

Involverende planlegging skal være arbeidsformen til basen.

Formann: har ansvar for produksjonen innenfor et eller flere fag, og er et bindeledd mellom prosjektledelsen og fagarbeidere. Formann skal sørge for god flyt i produksjonen og har hovedansvar for uke 2 til 4 i faseplan (Involverende planlegging). Formannen skal medvirke til oppnåelsen bedriftens overordnede mål om å oppnå de mest fornøyde kundene, de mest kompetente og motiverte medarbeiderne, best lønnsomhet, god og skadefri produksjon og lav miljøbelastning.

Anleggsleder: (AL) er ansvarlig for prosjektets samlede produksjon iht. til bedriftens overordnede mål om å oppnå de mest fornøyde kundene, de mest kompetente og motiverte medarbeiderne, best lønnsomhet, god og skadefri produksjon og lav miljøbelastning. AL rapporterer til prosjektleder.

AL har normalt personalansvaret for driftsledere, formenn, verneleder og annen prosjektstab rettet mot produksjon og drift

Prosjektleder: (PL) har ansvaret for den samlede gjennomføringen av prosjektet iht. til bedriftens overordnede mål om å oppnå de mest fornøyde kundene, de mest kompetente og motiverte medarbeiderne, best lønnsomhet, god og skadefri produksjon og lav miljøbelastning.

PL skal som hovedregel være heltidsleder med prosjektet som arbeidssted.

PL har normalt personalansvar for anleggsleder, prosjekteringsleder og annen relevant prosjektstab.

Akkordlønn: Avtaler om akkordtariff er detaljert beskrevet i avtale mellom arbeidstaker og arbeidsgiver. Dette er avtalt gjennom fellesoverenskomsten for byggfag, en avtale mellom arbeidsgiverorganisasjon og arbeidstakerorganisasjon. (Fellesforbundet, 2018-2020).

Hensikten med akkordlønn er å belønne produktivitet og stimulere til initiativ, innsats og læring. Akkordarbeidet skal støtte opp under vårt strategiske veivalg innen HMS, egenproduksjon og forbedring (rutine om akkordarbeid i styringssystemet til bedriften informantene er ansatt i).

For å få en mer utdypet og praktisk forståelse for hva akkordlønn innebærer er har jeg i samtaler med flere nøkkelpersoner i bedriften fått innspill til å formulere en tekst som skal hjelpe til med å forklare begrepet akkordlønn, dette er en del av min forforståelse:

«Akkordlønn er en prestasjonslønn som blir beregnet ut i fra erfaringstall i prosjektene. Basert på erfaringstall vet ledelsen som kalkulerer arbeidet hvor lang tid det tar for en tømmer å utføre et stykke arbeid. Ved for eksempel montering av gips på vegger innendørs har man erfaringstall for hvor lang tid det normalt tar å montere 1 kvadratmeter med gips. Med dette som utgangspunkt kan man beregne hvor mange timeverk det tar for å montere gips. Da kalkuleres det med et visst antall timer per etasje i forhold til hva som er normal fremdrift. I forhold til hvor mange personer som skal gjøre denne jobben avtaler gjerne tømmerne på laget hvor mange personer det trengs til denne jobben for å bli ferdig til den tiden som er satt. Hvis tømmerne er mer effektiv på å montere denne gipsen enn det som ligger til grunn for beregningen vil tømmerne tjene mer penger. Hvis det er tre mann som tar på seg gipsarbeidet i en etasje og av forskjellige årsaker ikke klarer det til den tidsfristen er satt vil ledelsen i noen tilfeller sette inn en ekstra resurs for å klare tidsfristen. Det som da kan skje er at den ekstra tømmeren gjerne vil bruke litt tid på å komme opp på det nivået de andre har fordi han må

bruke litt tid på å tilrettelegge for seg selv, sette seg inn i oppgaven og få flyten i arbeidsprosessene. Det er tid som kommer i tillegg til det som på forhånd var kalkulert som normal fremdrift. Hvis dette gjentar seg ofte i prosjekter kan dette føre til at akkorden går dårligere og dermed lavere lønn for tømmerne som jobber sammen om den oppgaven. Hvis jobbene er godt planlagt og alle forutsetningene er tilstede for at produksjonen er god og gjerne bedre enn det som er ansett som normal tidsbruk per kvadratmeter montert gips vil dette gjenspeile seg i økt lønn for tømmerne.»

1.3 Sentral teori på området og studiens teoretiske forankring

Den teoretiske referanserammen er de brillene vi har på når materialet leses og mønstre identifiseres (Malterud, 2017, p. 47). Gjennom forarbeidet til denne studien ble jeg oppmerksom på teorier som kan benyttes til å forstå de empiriske funnene.

Krav-kontroll-modellen til Karasek(Karasek Jr, 1979) dukket opp som en aktuell teoretisk modell passende til denne studien og da særlig innen temaene i denne studien som omhandler rammebetingelsene i arbeidsmiljøet. Dette blir nærmere forklart i kapittel 1.3.1. Den modellen alene er ikke nok fordi studien hadde også som målsetning om å få erfarne tømmerne til å dele sin kunnskap og erfaring om hva de mener er viktig for å unngå muskel- og skjelettplager relatert til arbeid.

Den medisinske sosiologen Aaron Antonovsky introduserte på 1970 tallet begrepet salutogenese(Aaron Antonovsky, 1987). Teorien hans setter søkelys på faktorer som bidrar til god helse selv om man er utsatt for påkjenninger som kan føre til sykdom. Mer om dette blir forklart i kapittel 1.3.2.

En del av forarbeidet bestod av å undersøke arbeidsmiljøfaktorer og helseutfall blant tømmerne. Det førte meg til statistikken til Norsk Overvåkning av Arbeidsmiljø – NOA. Der gjorde jeg meg kjent med psykososialt/organisatorisk arbeidsmiljø, mekanisk/fysisk arbeidsmiljø og helseutfall for tømmerne (STAMI, 2013b). Denne nettsiden er en database som gir en oversikt over statistikk og faktakunnskap om arbeidsmiljø- og helsetilstanden, sykefravær og frafall fra arbeidslivet i ulike yrker og næringer i Norge. Denne nettsiden refererer til aktuell forskning med arbeidsmiljørelevans.

Når man skal ha søkelys på helse i et arbeidsmiljøperspektiv kommer man ikke utenom lovverket med sine krav til arbeidsgiver (sosialdepartementet, LOV-2005-06-17-62). Kravene til arbeidsgiver i forhold til det systematiske HMS-arbeidet er en naturlig del av rammebetingelsene som påvirker arbeidet. Det vil derfor falle naturlig å ta med noe om dette i diskusjonsdelen i denne oppgaven.

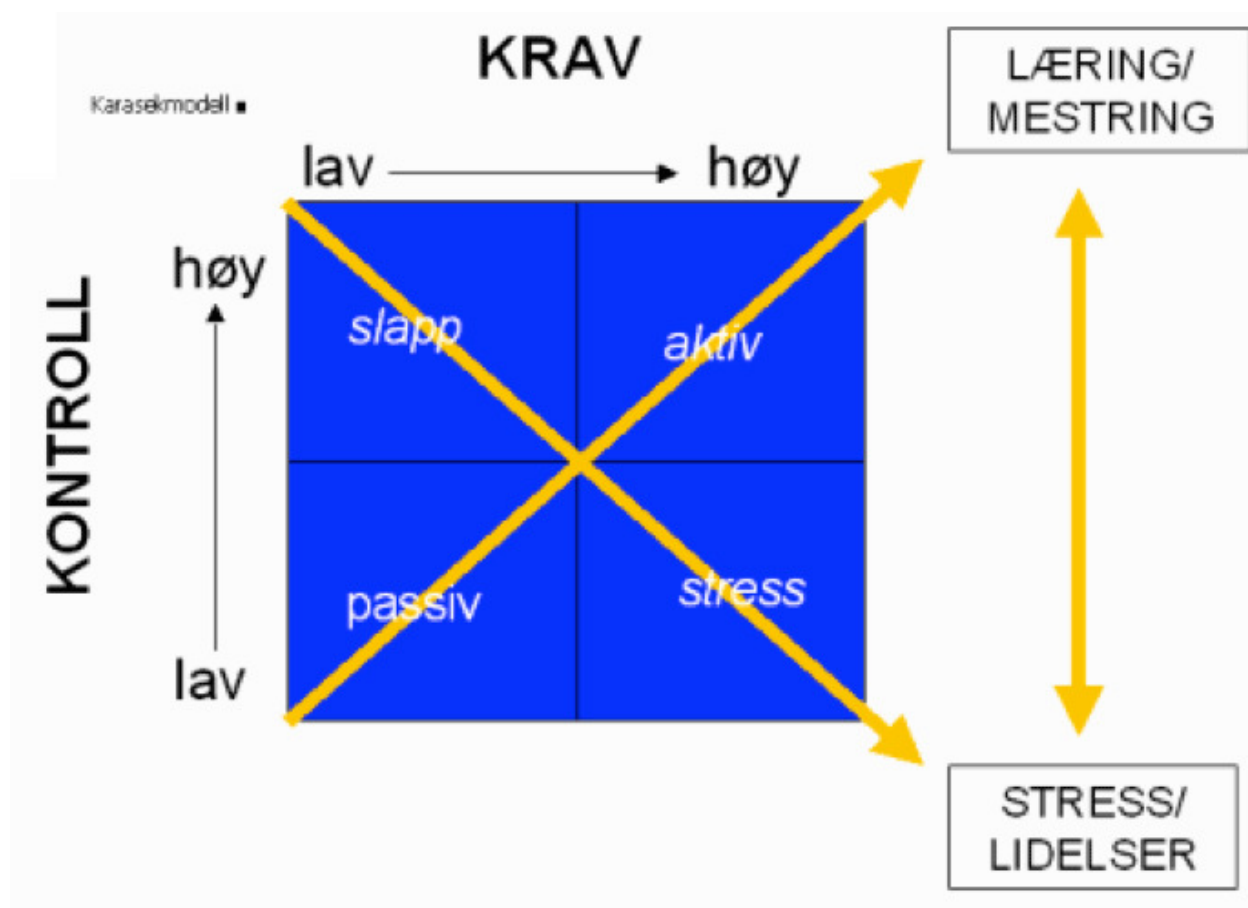
1.3.1 Krav kontroll – sosial støtte

En mye benyttet modell for å forklare sammenhenger mellom sosiale og organisatoriske arbeidsmiljøfaktorer, stress og helse er Karasek (Karasek Jr, 1979) sin krav-kontroll-sosial støttemodell. Den handler om forholdet mellom krav og kontroll som kan si noe om risiko for psykiske belastninger samt fysisk sykdom. Modellen setter søkelys på hvordan arbeidsmiljøet påvirker arbeidstakeres motivasjon, læring og handlinger. I modellen er arbeidsinnsats, rolleforventninger og tempo definert som psykologiske krav. Med kontroll menes om du opplever autonomi med mulighet til å påvirke arbeidssituasjonen, om du kan bestemme egne arbeidsoppgaver og mulighet til å benytte og utvikle egne ferdigheter.

Modellen kan brukes til å forstå hvilke effekter rammevilkår i arbeidet har på det som går på læring/mestring og stress/lidelser. Hvis du har en arbeidssituasjon med høye krav og lav kontroll kan det være føre til økt sykdomsrisiko. Opplever du høye krav og høy kontroll forteller modellen oss at man opplever læring og mestring.

Dette er relevant for studien i forhold hvordan rammevilkårene påvirker tømmerne.

For høye krav kan føre til psykisk belastning og dermed fremme stressrelaterte sykdommer.

Figur 1: Jobbkrav-kontrollmodellen (Sander, 2019).

Forebyggende helsearbeid tar sikte på å få mennesker til å endre vaner og adferd som påvirker helsen. I forhold til arbeidsrelaterte muskel- og skjelettplager blir forskjellige modeller innen atferdsteori diskutert i en fagartikkel (Torp, 2005). Etter hvilken modell det forebyggende helsearbeid drives på arbeidsplassen kan man anta at har innvirkning på hvordan arbeidstakere handler etter hvert som de erfarer. Torp trekker fram i fagartikkelen at krav-kontroll-støtte modellen kan benyttes til å forklare at stor egenkontroll med sine arbeidsoppgaver gir rom for handlinger som er gunstig i forhold til helse. Dette støtter opp at teorien er relevant i denne studien med hensyn til forhold i arbeidsmiljøet som kan påvirke tømmerne handlinger. I fagartikkelen henviser han til at modellen er benyttet i studier angående forekomst av muskel- og skjelettplager og tilfredshet på arbeid. Rammebetingelsene ved utførelse av arbeid kan man anta preger tømmerne adferd i et arbeidsmiljø

1.3.2 Salutogenese

Den medisinske sosiologen Aaron Antonovsky (1923-1994) forsket på mestring av psykososiale belastninger. Gjennom sitt arbeid utviklet han en teori som omhandler faktorer som fremmer helse. Antonovsky's salutogenese (Aron Antonovsky, 1996) er en teori om hvordan man kan forstå helse som et kontinuum på en akse fra sykdom til sunnhet. Begrepet «sense of coherence» er sentralt i denne teorien, det går på hvordan mennesket selv forstår sin egen situasjon man er i og evnen man har til å fokusere på hva som for sin egen del fører til god helse. Den enkeltes iboende evne i å finne mening til å bevege seg i en helsefremmende retning i kontinuumet forklarer Antonovsky gjennom «sense of coherence». På norsk kan man oversette dette til «opplevelse av sammenheng i tilværelsen». «Sense of coherence» består videre av tre elementer. For det første går det på om i hvor stor tro og motivasjon en person har til å påvirke en stressende situasjon. Det andre går på troen på at man forstår situasjonen og det siste om troen på at man innehar ressurser til å mestre situasjonen.

Denne teorien er relevant for studien fordi jeg er ute etter å få tømmerne til å sette ord på erfaringene og vanene de har lagt til seg i et forbyggende/helsefremmende perspektiv. En teoretisk forankring i Antonovsky's salutogenese, som sier noe om hva som holder oss friske i stedet for å sette søkelys på patogenese, vil være interessant i denne studien.

Hvordan og hvorfor man opprettholder god helse selv om man utsettes for patogene faktorer er mer usynlig for oss i arbeidsmiljøet. Hva tømmerne forteller om sine erfaringer og vaner de har lagt seg til for å holde seg friske passer godt med teorien rundt salutogenese.

En studie (Grete Geving, 2011) fra norsk arbeidsliv med utforskende kvalitativt design anvendte teorien om «Sense of coherence» relatert til jobbnærvær generelt og for muskel-skjelettplager spesielt. Studien undersøkte hvilke arbeidsmiljøfaktorer som er viktige for at en klarer å fungere i jobb til tross for muskel-skjelettplager. Studien er relevant i denne sammenheng fordi den belyser faktorer i arbeidsmiljøet som kan ha noe å si for hvordan arbeidsmiljøet oppleves. Forutsetningene gitt i et arbeidsmiljø, kan man anta er relevant for hva arbeidstakere konkret gjør for å holde seg friske. Funnene i Geving's studie antyder en sammenheng mellom arbeidsmiljøfaktorers betydning for helse og sykdom.

1.3.3 Lovverk

Gjennom lovverket (Arbeidstilsynet, 2017) skal arbeidsmiljøet kartlegges og risikovurderes. Risikovurderingen er ofte basert på kunnskap om tidligere hendelser i bransjen og bedriften, arbeidstilsynets veiledninger og gjerne publikasjoner av forskning om patogene faktorer i tilknytning til arbeidsmiljøet. Arbeidsgiver har ansvar for å legge forholdene til rette slik at de ansatte ikke blir syke av den jobben de utfører. Fokuset hos arbeidsgiver er derfor, naturlig nok, arbeidsmiljøet.

Forebyggende helsearbeid på arbeidsplassen er som nevnt i introduksjonen ofte basert på kunnskap fra epidemiologisk forskning. Arbeidsgiver har et krav om å informere arbeidstakere om risikoforhold knyttet til det man jobber med. Kraften av det kan føre til at arbeidstakerne blir opphengt i de «sannhetene» og ikke fra sine egne erfaringer. Det i seg selv kan være en fare for at man underkjenner egne erfaringer og at ens egne handlemåter baseres på en «naturalistisk innstilling» (Thornquist E, 2002, pp. 96-97). Å komme forbi dette i denne studien vil kreve godt formulerte spørsmål og gode oppfølgingsspørsmål.

1.3. Tidligere forskning på området

Søk i databaser etter relevant forskning som går dypere inn i bygningsarbeideres egne erfaringer, kroppsvaner, ferdigheter og rutiner osv. i jobben, har vært krevende.

Det ble gjort søk i databasene Pubmed, Cinahl og Embase. Søkestrategien ga ingen relevante treff.

Søk i pubmed:

Search: ((((((carpenter*[Title/Abstract] OR “wood worker”[Title/Abstract] OR woodworker*[Title/Abstract]))) AND “Musculoskeletal Diseases”[Mesh])) AND (“prevention and control” [Subheading]) OR “Ergonomics”[Mesh])

Dette søket ga 14 treff, ingen av studiene sa noe om tømrreres egne erfaringer.

(((carpenter*[Title/Abstract] OR “wood worker”[Title/Abstract] OR woodworker*[Title/Abstract]))) AND “Musculoskeletal Diseases”[Mesh]) AND (interview or qualitative or experiences)

Dette søket i pubmed ga 6 treff, ingen av studiene var relevante i denne sammenheng.

Søk i Cinahl: med søkeordene «carpenter» og «occupational health» ga 7 treff med liten relevans til denne studien. Søk i samme database med søkeordene «carpenter» og «musculo» ga 9 treff. Søket var heller ikke avgrenset til kvalitative studier eller til forebygging. Ingen av studiene var relevante.

Søk i Embase: 9 treff som viste seg å være lite relevante.

- 1 carpenter/ (1096)
- 2 (carpenter* or wood worker or woodworker).ti,ab,kw. (2196)
- 3 1 or 2 (2696)
- 4 exp musculoskeletal disease/ (2024135)
- 5 3 and 4 (311)
- 6 (interview or qualitative or experiences).tw. (512791)
- 7 5 and 6 (9)
- 8 “prevention and control”/ or control/ or prevention/ (253776)
- 9 ergonomics/ (9940)
- 10 8 or 9 (262749)
- 11 5 and 10 (16)

Søk i Embase: med følgende søkestrategi ga 16 treff, studiene er også her lite relevante. De fleste studiene baserer seg for det meste på måling av effekter etter eksponeringer. Ingen studier inneholder fortellinger om hvordan håndverkerne selv opplever sin situasjon i arbeidet.

Ut ifra disse søkeresultatene kan man anta at det er et behov for mer kunnskap om å forstå hvordan tømrere erfarer sin arbeidssituasjon i forhold til forebygging av muskel- og skjelettplager.

2. Hensikt og problemstilling(er)

2.1. Hensikt

Hensikten med denne studien er å få inngående kunnskap om hva håndverkerne selv har erfart i arbeidssituasjonen, og da særskilt opp imot hvordan de arbeider og forholder seg til arbeidsoppgavene de har, og hva de tenker om forebygging av muskelskjelettplager.

Førstehåndskunnskap om håndverkerne sine kroppslig baserte vaner og erfaringer i sin arbeidssituasjon kan være med på å belyse hva som kjennetegner måter å forholde seg på for dem som lykkes med å holde seg tilnærmet fri for belastningsplager. Det er kunnskap som kan gi innspill til hva man skal vektlegge ved opplæring i forebygging av helseplager relatert til denne type arbeid. Erfaringer fra håndverkere som kjenner på kroppen og gjør tiltak for seg selv i arbeidsmiljøet kan man anta er viktig kunnskap som kan og bør formidles til andre.

2.2. Problemstillinger

a) Hvilke erfaringer og tanker har erfarne tømrere om sammenhenger mellom arbeids – oppgavens karakter og arbeidets rammevilkår og egen helse?

b) Hvilke erfaringer, (kropp)svaner, ferdigheter og rutiner forteller erfarne tømrere om som viktige for å kunne utføre arbeidsoppgavene sine på en hensiktsmessig måte? Hvordan forholder de seg til og handler i forhold til plager i kroppen?

c) Er de erfarne tømrerne bevisste på å forebygge muskelskjelettplager i arbeidssituasjonen? Hva er det i så fall de erfarne tømrerne legger vekt på i måten de arbeider på for å forebygge muskelskjelettplager?

3. Metodologi og metode

Det er gjort lite forskning som undersøker tømreres erfaringer i hvordan de i sin jobbsituasjon forebygger muskel- skjelettplager. Det er derfor naturlig å gjøre en deskriptiv studie.

Det empiriske grunnlaget for begrepene og fenomenene er data fra fokusgruppeintervju fra erfarne tømrere. Denne studien bygger på erfaringene og opplevelsene erfarne tømrere har tilegnet seg gjennom sitt yrke.

Kvalitativ metode setter søkelys på individenes egne levde erfaringer, det kommer frem gjennom deres tanker, ideer, følelser, holdninger og oppfattelse av et fenomen. Målet er å utvikle ny kunnskap basert på erfaringene og tankene til de som deltar i studien (Ohman, 2005). Ved å belyse fenomenet grundig vil man komme til kjernen i det som er viktig for informantene. Tilnærmingen vil være induktiv som er en fortolkende tilnærming til materialet. For at den induktive prosessen skal være god kreves det en systematisk fremgangsmåte for å

sikre overførbarhet av funn (Malterud, 2017, p. 113). Hvordan dette skal gjøres i denne studien blir beskrevet i avsnittet som omhandler valg av design.

Det denne studien ønsker å belyse er erfaringer hos tømrere i arbeidssituasjonen. Det er ønskelig å få kunnskap om deres kroppsvaner, ferdigheter og rutiner i arbeidet samt deres tanker om forebygging av muskelskjelettplager. Her er man ute etter å fange opp mening om hva tømmerne opplever. En kvalitativ metode vil fortelle noe om egenskapene til de fenomenene. Utforskning av erfaringer og opplevelser mennesker har om et fenomen krever at fenomenet beskrives ut fra ulike perspektiver (Malterud, 2017, p. 30).

3.1. Metodologisk forankring

Denne studien har en forankring i hermeneutisk metodologi. Hermeneutikk handler om tolkning av meninger i menneskelige uttrykk som utgangspunkt for forståelse (Malterud, 2017, p. 28). Hermeneutisk metodologi baserer seg på tolkning av tekster, i denne studien blir tolkning av transkribert tekst fra fokusgruppeintervju materialet som skal analyseres. Meningsfulle fenomener er hermeneutikkens domene (Thornquist E, 2002, pp. 139-195), de handlinger og vaner erfarne tømrere har lagt til seg gjennom erfaringer er av interesse i denne studien. Rammebetingelsene som er gitt i arbeidsmiljøet kan man anta er med på å påvirke dette. Sentralt i den hermeneutiske tradisjon er forståelseshorisont og fordom. Med fordom menes hvilken forforståelse man møter fenomener med. Med forståelseshorisont menes her at man ikke er oppmerksom eller bevisst på at deler av sin egen forforståelse kan påvirke hvordan man møter fenomenet. I analysen av den transkriberte teksten må forskeren være bevisst sin forforståelse og forståelseshorisont når man forsøker å forstå meningene som ligger i materialet. Det vil være en prosess i å forstå deler av teksten alene og med den kunnskapen kan det føre til en ny helhetsforståelse. Dette kalles for den hermeneutiske sirkel (Thornquist E, 2002, p. 142). Man møter delene av teksten med sin forforståelse og tillegger delene en mening som skaper en ny forståelse for helheten i teksten. Slik kan teksten gi forskjellig mening avhengig av den som tolker teksten sin forforståelse.

3.2 Valg av design

Studien vil ha en induktiv strategi der hensikten er å forstå grunnen til hvorfor handlinger og meninger blant tømrere er slik som de er i deres kontekst. Teorien bak induksjon er at all kunnskap antas å være resultat fra tidligere observasjoner (Thornquist E, 2002, p. 47).

Empiriske data fra enkeltpersoner og enkelthendelser bidrar til å belyse forskningsspørsmålet og gjennom fortolkning abstraheres funnene slik at de kan si noe mere allment. Prosessen vil være iterativ, det vil si at man i analysen av materialet ser seg tilbake og som forsker er åpen for å kunne se om det finnes flere gyldige alternative tolkninger (Malterud, 2017, pp. 113-114).

Studien har til hensikt å utforske erfaringer og meninger iht. problemstillingene. Valget av et kvalitativt forskningsdesign er derfor sakssvarende (Malterud, 2012). Fokusgruppeintervju blir benyttet for å belyse problemstillingene. Fokusgrupper er egnet når en ønsker å få fram erfaringer og synspunkter om tema som alle i gruppen har erfaringer med (Malterud, 2012). Fokusgruppeintervju vil i dette tilfellet være godt egnet som metode også fordi erfaringene som utforskes er preget av et arbeidsmiljø der samarbeid om arbeidsoppgaver er vanlig. En kan anta at det å dele erfaringer fra arbeidssituasjonen oppleves "naturlig" (Malterud, 2012, pp. 19-23). Fordelen med fokusgruppeintervju er at gruppedynamikken vil kunne få frem flere og mer nyanserte erfaringer og meninger om de samme problemstillingene enn hva enkeltintervjuer ville gjort.

3.3 Egen forforståelse

Den tyske filosofen Gadamer (f.1900-d.2002) var tydelig på at man alltid har en form for forforståelse som påvirker måten vi samler, leser og tolker data på. (Malterud, 2017, p. 44). Denne forforståelsen kan både gi muligheter og begrensninger i denne studien. Min forforståelse om hvordan tømrere erfarer og handler som de gjør i forhold til forebygging av muskel-skjelettplager relatert til arbeidssituasjonen er gjennom 12 års erfaring som bedriftsfysioterapeut i byggebransjen. Jeg har inngående kunnskap om muskel-skjelettplager relatert til arbeid i byggebransjen, både teoretisk og praktisk. På grunn av at jeg kjenner bransjen og gjennom møte med mange håndverkere opp igjennom årene har jeg fått en interesse for de som lykkes med å holde ut i jobben. Jeg undrer meg hvorfor de klarer seg så godt? Hvilke erfaringer og kunnskap sitter nettopp de på? Hvordan skal jeg klare å få frem deres erfaringer på en systematisk og god måte slik at det kan bli verdifullt for også andre? Jeg er ydmyk i forhold til de erfaringene erfarne tømrere innehar, og det kan være at jeg overser viktige mønstre i hva de ut ifra erfaring mener er viktig for å forebygge arbeidsrelaterte muskel-skjelettplager.

Som bedriftsfysioterapeut møter man ofte de det ikke går så bra med, gjerne gjennom oppfølging av muskel-skjelettplager med påfølgende råd til arbeidsgiver om tilrettelegging og

tilpasning av arbeidsoppgaver. Det har jeg erfart er litt av forventningene til omgivelsene, en slags faglig arv man har fra utdanning som fysioterapeut. Mange av de man møter forbinder en fysioterapeut med en som skal hjelpe til etter at man har fått en skade eller plage. I tillegg kommer de lovkravene arbeidsgiver har med tanke på risikovurdering av arbeidsforholdene. Risikovurderingene er i hovedsak basert på, tidligere erfaringer og kunnskap om hva som kan føre til uhelse. Mye av kunnskapen om helse i arbeidsmiljø kommer fra epidemiologisk forskning. Som bedriftsfysioterapeut tilstreber jeg å se etter de gode eksemplene og erfaringene som har ført til at arbeidsgiver har lyktes med å forebygge muskel-skjelettplager. I forhold til håndverkere har jeg gitt generelle råd om at de må lære av hverandre av hva som er lurt å gjøre i forhold til f.eks hva som er hensiktsmessig arbeidsteknikk. Alt dette jeg her nevner er min forforståelse. Jeg har i utgangspunktet god innsikt i det jeg skal undersøke og jeg står i fare for å forfølge mine antagelser om temaet, for å forebygge at jeg blir blind for nye mønstre har jeg tenkt mye på det jeg tror jeg kommer til å finne. Hvis det jeg finner er mye likt med det jeg selv har kommet frem til er det grunnlag for å granske materialet på nytt.

3.3. Utvalg

For å sikre god validitet i studien er det viktig med et strategisk utvalg. Målsetningen med studien var at materialet skulle være så rikt som mulig slik at problemstillingene kunne bli belyst fra flere sider. Et strategisk sammensatt utvalg er basert på målsetningen om å fremskaffe et materiale som kan belyse problemstillingen på best mulig måte (Malterud, 2017, pp. 58-60).

Begrunnelsen for å benytte erfarne tømrere som informanter er at de har mye arbeidserfaring. De har og lever ut kroppsvaner, rutiner, ferdigheter og måter å handle og tenke på med hensyn til arbeidsoppgaver og arbeidsforholdene de ellers har, som har festet seg og vart ved over tid. Utvalget består av fagarbeidere tilhørende samme bedrift. Dette fordi deltakerne da er mest mulig homogene som gruppe i forhold til rammevilkår og arbeidskultur. Homogenitet i gruppen kan styrke gruppedynamikken ved at de kan identifisere seg sterkere med og gjenkjenne hverandres erfaringer slik at assosiasjonseffekten øker. Det kan imidlertid også være at intern omgangsform og kultur kan være dels innforstått og dermed noe vanskeligere å få tak i for andre. Samtidig antar en også at det blir mindre strategisk kommunikasjon hvis alle er på omtrent samme nivå i bedriften (Malterud, 2012, pp. 42-45). For å ivareta dette ble fagarbeidere som har andre roller i tillegg til det å være fagarbeider ikke inkludert i studien.

Det gjelder fagarbeidere med lederfunksjon som bas, verneombud eller tillitsvalgt. Det siste er å betrakte som strategiske valg for å forebygge uønskete skjevheter. Det var viktig at deltagerne ikke hadde vært langtidssykemeldt, permittert eller vært sykemeldt gjentatte ganger ilt siste året. Bakgrunnen for det var at jeg hadde et ønske om å få de som tilsynelatende er ganske friske til dele sine erfaringer om det å klare å stå i jobben. Grunnantagelsen min er at de må gjøre mye riktig i jobbsituasjonen. Jeg tror de som har klart seg i yrket over lengre tid kan sitte på mye viktig kunnskap.

For å kunne belyse problemstillingen på en god måte er det nødvendig med minimum 2 fokusgruppeintervju. Anbefalt antall i fokusgrupper er mellom 5-8 deltagere (Malterud, 2012). I denne studien ble det først gjennomført to fokusgruppeintervju. Etter en vurdering ble det utvidet med et fokusgruppeintervju til. Årsaken til utvidelsen med et fokusgruppeintervju til, var et ønske om større variasjonsbredde. Etter de to første fokusgruppeintervjuene satt jeg igjen med et inntrykk av at det manglet en del bredde i de de fortalte. Det ble derfor fort et ønske om å innhente kunnskap fra en annen del av bedriften med organisatorisk og geografisk avstand fra de to første intervjuene. Alle fokusgruppeintervjuene ble gjennomført i samme bedrift. Deltakerne i de to første fokusgruppeintervjuene hørte organisatorisk til samme del av bedriften, mens det tredje intervjuet ble gjennomført i en annen del. Hvis utvalget blir for homogent kan det være vanskelig å få frem data og nyanser som skal gi ny kunnskap.

Informantene til studien måtte oppfylle følgende kriterier:

Inklusjonskriterier:

- erfarne fagarbeidere/tømrere med 15-25 års erfaring
- arbeider i samme bedrift

Eksklusjonskriterier:

- er eller ikke har vært permittert eller sykmeldt over lengre tid (< 8 uker) eller gjentatte ganger i løpet av de siste 12 måneder
- rolle som tillitsvalgt, bas eller verneombud

3.4. Rekruttering

Først ble dette prosjektet forankret i ledelsen i avdelingene. Deretter gikk HR-leder gjennom sine lister for å finne kandidater som passet med kriteriene. Jeg fikk tilsendt navn, telefonnummer og informasjon om hvilke byggeplasser de jobbet på. Jeg ringte de og presenterte meg og informerte kort om prosjektet og spurte de om de hadde interesse av å delta. Etter telefonsamtalen sendte jeg på mail eller per post informasjonsbrev om forespørsel om å delta på denne studien. De aller fleste stilte seg positive til å møte meg for et kort informasjonsmøte på byggeplassen. Noen uker etterpå oppsøkte jeg byggeplassene og informerte grundig hva dette gikk ut på. Jeg gikk igjennom informasjonsbrevet og ba de som var villige om å signere for deltagelse. Det var ingen som ikke ville delta, noen signerte med forbehold om det passet den dagen intervjuet skulle gjennomføres. Jeg fikk også snakket med ledelsen (prosjektledere, anleggsledere og formenn) på byggeplassene med tanke på å få tilgang til informantene i arbeidstiden. Dette var uproblematisk. Et par uker i etterkant av møtet avtalte jeg tid og sted for gjennomføring av fokusgruppeintervjuene. Et par personer meldte avbud på grunn av syke barn og ferie. De var alle menn, samtlige jobbet akkord og 4 av de hadde hatt mellom 7-14 dager sykefravær i løpet av de siste 12 månedene.

	Antall	Gjennomsnitt av antall år som Tømrer etter fagbrev
Intervju 1	7	21 år
Intervju 2	7	23 år
Intervju 3	5	19 år

Tabell 1: deltagere

Tømmerne ble rekruttert fra et firma i byggebransjen som driver landsdekkende byggevirksomhet for private og offentlige kunder. Virksomheten bygger boliger, yrkesbygg, skoler og andre offentlige bygg. Virksomheten har ca. 3 100 ansatte, hvorav 1 800 fagarbeidere og 1 300 funksjonærer.

3.5. Fokusgruppeintervju

Det kvalitative forskningsintervjuet har som mål om å fremskaffe kunnskap om noe man ikke visste fra før eller å gjennomføre en samtale som skal bidra til å åpne opp for nye spørsmål angående problemstillingen.(Malterud, 2017, p. 133). Fokusgruppeintervju er ifølge Malterud godt egnet hvis man vil lære om erfaringer, holdninger eller synspunkter i miljøer der mange mennesker samhandler.(Malterud, 2017, p. 138). Målet ved fokusgruppeintervjuene er å få til

en god samtale mellom meg og deltagerne og deltagerne i mellom. For å holde søkelys på temaene jeg ønsket å ta opp laget jeg en intervjuguide (vedlegg 1) med spørsmål tilknyttet problemstillingene. Spørsmålene begynte med *hva* og *hvordan* for å få frem informantenes egne erfaringer. I tråd med problemstillingene bestod denne av tre hovedtema med åpne spørsmål knyttet til hvert av dem, se vedlegg 1. I starten av intervjuet ble det lagt opp til enkle spørsmål som alle kunne relatere seg til, noe som gjør det enkelt for alle å kunne delta i diskusjonen, det er viktig for å få etablert en god samhandlingsflyt (Malterud, 2012, pp. 72-74) mellom deltagerne. Deretter var det å gå mer i dybden av erfaringer, få frem beskrivelser og hvordan de konkret forholdt seg til arbeidsoppgaver osv. i konkrete situasjoner, samt tanker rundt viktige tema om forebygging av helseplager. Underveis i intervjuene ba jeg informantene komme med konkrete eksempler. Når informantene begynte å bli litt tomme for svar viste jeg en video fra en kjent arbeidssituasjon. Dette ga nytt liv til diskusjonen rundt problemstillingene.

3.5.1 Gjennomføring

Ved oppstart av selve intervjuet beregnet jeg ca. 15 minutter med praktiske opplysninger, gjentakelse av viktig informasjon om studien og utfylling av opplysninger som alder, kjønn, antall år med arbeidserfaring som håndverker etter prøvetid og spørsmål om sykefravær siste 12 måneder. Det siste for å være på den sikre siden i forhold til eksklusjonskriteriene. Deltagerne ble også spurt direkte om de ville trekke seg fra deltagelse, ingen gjorde det.

Med meg på intervjuene hadde jeg alliert meg med en kollega som fungerte som co-moderator. Rollen til co-moderator var å bistå med praktiske ting samt å følge med på at lydopptak fungerte samt det å ta notater underveis. I tillegg skulle co-moderator komme med oppfølgingsspørsmål hvis det var noe som jeg overså. Etter hvert intervju evaluerte jeg sammen med co-moderator hvordan det hadde gått med tanke på min innsats som moderator, hovedinntrykket av det som ble sagt og observasjoner om gruppedynamikk.

For at deltagerne ikke skulle oppfatte meg som en representant for ledelsen ble det forklart at i min funksjon så har jeg en fri og uavhengig rolle i arbeidsmiljøspørsmål. Lovtekst fra arbeidsmiljølovens §3-3 Bedriftshelsetjeneste punkt 3 ble lest opp og forklart. For at gruppas oppfattelse av min forforståelse ikke skulle prege svarene i for stor grad avklarte jeg min rolle og poengterte at det var deres egne erfaringer jeg var interessert i, ikke hva de selv trodde var de riktige svarene i forhold til bedriftens og arbeidslivets regler. Introduksjonen bestod av en presentasjonsrunde der alle presenterte seg selv, dette for å varme opp deltagerne litt til å

prate, samt å få knyttet navn til stemmene som er en fordel ved transkribering av lydopptak i etterkant. Jeg informerte også om hensikten med lydopptak samt at jeg forsikret deltagerne om at det er kun jeg som har tilgang til opptakene og at de ville bli oppbevart nedlåst samt at lydopptakene vil bli slettet ved prosjektets slutt. Videre tok jeg opp med gruppene at alt det som blir snakket om under intervjuet forblir mellom deltagerne, dette for å etablere en trygg ramme for alle utsagn.

3.5.2 Teknisk og praktisk

For å sikre god kvalitet av data i fokusgruppeintervjuet er det nødvendig med god teknisk og praktisk tilrettelegging. I denne studien ble det planlagt lydopptak av samtalen. Videoopptak kunne vært en mulighet, men ble i dette tilfellet vurdert som unødvendig fordi det var det tematiske innholdet i det som ble sagt som var av interesse (Malterud, 2012, pp. 57-58).

Fokusgruppeintervjuet ble holdt i et vanlig møterom med god plass til alle. Bord og stoler var organisert slik at alle kunne se hverandre. Mobiltelefoner ble satt på lydløs med oppfordring om å legge de vekk. Det ble satt av ca. 2 ½ time til intervjuet. Det ble servert enkel mat under intervjuet, som ikke forstyrret lydopptaket.

Til lydopptaket ble det benyttet 2 stk. opptakere for å ha en som sikkerhet i tilfelle en skulle slutte å virke.

3.5.3 Transkribering

Malterud anbefaler at transkripsjonen skal mest mulig lojalt ivareta det opprinnelige materialet, slik deltagernes erfaringer og meninger ble formidlet og oppfattet under intervjuet. (Malterud, 2017, pp. 77-78) Etter at intervjuene var gjennomført ble lydopptakene transkribert av meg. Det ga meg mulighet til å huske momenter som er av betydning for meningen i teksten, samt muligheten til å oppklare uklarheter underveis. Det å transkribere intervjuet satte meg i stand til å forstå meningen med det som ble sagt. Det var ved flere eksempler nonverbal kommunikasjon, dette utartet når tømmerne skulle vise med kroppene sine når de demonstrerte forskjellige arbeidsstillinger. For å ha fanget opp dette kunne video ha vært et alternativ, men siden jeg var tilstede ved intervjuene husket jeg en god del av det nonverbale underveis i transkriberingen. Jeg var bevisst dette under intervjuene når jeg transkriberte. Dette styrker validiteten i analysearbeidet.

Det å transkribere tale direkte over til tekst kan føre til at virkeligheten ikke nødvendigvis gjenspeiler seg slik som informantene uttrykte seg. Måten ting blir sagt på og forstått på i en

samtale kan gi en annen mening når man «bare» leser teksten. Ved flere anledninger ble enkelte personer navngitt. De ble anonymisert på en slik måte at de ikke kunne gjenkjennes, men hvis deres funksjon i var viktig for forståelsen av ble navnet byttet ut med hvilken stilling de hadde.

Med min forforståelse hadde jeg en fordel i og med at jeg over flere år har jobbet med folk i bransjen og klarte dermed å fange opp nyanser ved det de sa.

Malterud (2011) understreker at det er viktig som forsker å være bevisst på at transkriberingen ikke kan gjenspeile virkeligheten fullstendig. De virkelige rådata er den faktiske hendelsen mellom partene i situasjonen. Formålet med skriftliggjøringen er å fange opp samtalen i en form som representerer det informantene har til hensikt å fortelle.

Transkriberingen av intervjuene utgjorde til sammen 81 sider (linjeavstand 1,15 og skriftstørrelse 12)

3.6. Analyse

For å analysere transkribert tekst fra intervjuene ble analysemetoden systematisk tekstkondensering (STC) benyttet. Metoden er ifølge Malterud godt egnet for nybegynnere til systematisk analyse av empiriske data (Malterud, 2017, pp. 97 -116).

STC er en trinnvis systematisk analyse som foregår i fire trinn:

1. å få et helhetsinntrykk
2. å identifisere meningsdannende enheter
3. å abstrahere innholdet i de enkelte meningsdannende enhetene
4. å sammenfatte betydningen av dette.

I første trinn leste jeg igjennom materialet for å få et helhetsbilde, her var jeg på utkikk etter relevante temaer til problemstillingen som kom frem av teksten. Det tillegges ikke tolkninger i denne fasen. Det er også viktig å legge egen forforståelse til side for å være oppmerksom på alle mulige temaer som dukker opp. Dette var ikke enkelt da man fort kan la seg rive med i det som ble sagt.

Det som kjennetegner andre trinn er starten på en mer systematisk gjennomgang av materialet på utkikk etter relevant tekst som belyser problemstillingen. Koding av meningsbærende tekst handler om å velge ut tekst som inneholder kunnskap om temaene som er relevant for

problemstillingen. Ved koding og sortering i kodegrupper blir tekstelementer sortert slik at de kunne leses i sammenheng med beslektede tekstelementer. Her opplevde jeg at deler av teksten kunne sorteres under flere tema. I forhold til problemstillingene og måten jeg spurte på i intervjuene så jeg allerede ved dette steget at jeg kunne skimte sammenhenger som var av interesse for problemstillingen.

Jeg førte prosjektlogg (Malterud, 2017, pp. 53-56) som viste hvilke valg som ble gjort underveis i dette trinnet, noe som var viktig for å lære av egne erfaringer underveis. Erfaringer man ikke nødvendigvis ser i nuet, men som kunne gi mening senere i prosessen.

Det tredje trinnet bestod av tekstkondensering, det er en systematisk måte å gjennomgå materialet på der man tar for seg en kode og sorterer materialet i undergrupper. Hver undergruppes innhold ble omformulert til et kondensat som skulle gjenfortelle det som befant seg i undergruppen. Utvelgelse av et «gullsitat» skulle illustrere kondensatet.

Her er et eksempel på et kondensat i temaet arbeidsteknikk:

«Når det gjelder arbeidsteknikk er vi opptatte av å tilstrebe at vi jobber i riktige høyder og samtidig har et bevisst forhold til rekkefølgen i det vi jobber med. Det har vi erfart fordi vi har kjent på en del smerter, særlig i skuldrene. Vekt, høyde og avstander med det vi jobber med er viktig for oss å være bevisste på når vi jobber. Hvis vi jobber med noe som er tungt eller i uheldige arbeidsstillinger mener vi at variasjon er viktig. Vi er bevisste på å endre eller variere hvordan vi bruker kroppen etter hvert som vi kjenner at vi blir slitne. Mange av oss varierer til hvilken side vi bærer ting, gjerne annenhver gang. Vi prøver å opprettholde tempoet ved å bytte hånd/arm når vi kjenner at vi blir slitne.

Flere av oss har endret arbeidsteknikken fordi vi har blitt litt tvunget til det på grunn av smerter. Det å bytte arm/hånd som når du skrur plater tar litt tid å lære seg. Arbeidsteknikken vår blir påvirket av hvilke verktøy og hjelpemidler vi benytter. Det å stå skjevt prøver vi å unngå.

I perioder der vi har mye ensformig arbeid over skulderhøyde er det viktig å skape variasjon for seg selv, mange av oss har laget oss egne «leveregler» i forhold til hvordan vi bruker kroppene våre, det går typisk på at vi har egne grenser for hva vi gjør og ikke gjør før vi tilpasser oss i arbeidssituasjonen. Det er særlig i arbeidsstillinger som er langt fra kroppen,

over skulderhøyde eller hvor tungt vi bærer, eller om og når vi tar pauser når vi jobber i krevende arbeidsstillinger. Vi oppfatter at vi kan jobbe litt forskjellig i forhold til hverandre selv om vi utfører det samme. Vi sier at ingen av oss jobber helt likt, vi gjør ting på litt forskjellige måter.

De små variasjonene i arbeidsteknikker har vi lært litt av oss selv gjennom det at vi har erfart hva som fungerer best for kroppen. Vi har også lært en del om arbeidsteknikker fra de vi har jobbet samme med.

Vi påvirker vår egen arbeidsteknikk gjennom å legge til rette for oss selv, vi ønsker å jobbe fornuftig slik at vi ikke belaster kroppene våre unødvendig.»

Det fjerde steget i prosessen var å sammenfatte kondensatene der jeg formulerte en analytisk tekst for hvert tema med tilhørende undergruppe. Gullsitatene fra det forrige trinnet ble vurdert om det passet til den analytiske teksten. Videre validerte jeg om dette stemte med råmaterialet. Hvert tema ble gitt en relevant overskrift som fortalte hva det handlet om. I følge Malterud er analysen først ferdig etter å ha vurdert funnene mot foreliggende empiri og teori (Malterud, 2017, p. 111).

3.8. Forskningsetiske overveielser

Malterud sier at i kvalitative studier innebærer møter mellom mennesker med normer og verdier som viktige elementer av kunnskapen som utvikles. (Malterud, 2017, pp. 211-218) Dette kan by på etiske utfordringer. Nærhet og tillit mellom meg og informantene og informantene imellom var viktig å få til i intervjuene. Dette var noe jeg forsøkte å tilstrebe ved å informere godt i forkant av intervjuene. Denne nærheten stiller krav til nøkternhet til meg som forsker. I følge Malterud kan det oppstå situasjoner der man kan få trang til å gripe inn. Jeg opplevde trang til å informere ledelsen ved enkelte prosjekter om forhold som åpenbart kunne forbedres, men jeg gjorde ikke det fordi jeg som forsker må utvise nøkternhet. Jeg distanserte meg fra forholdet ved å si at det som ble ytret var viktig og beriker intervjuet, men at min rolle i denne situasjonen ikke kunne ta dette videre. Dette er en balansegang som jeg forklarte informantene om. Et annet aspekt som ligger til etikk er om datainnsamlingen virkelig bidrar til ny kunnskap, i etterkant av hvert fokusgruppeintervju spurte jeg deltagerne om hva de syntes det var å delta på dette. De fleste var positive til temaene som ble diskutert

underveis, flere sa konkret at de syntes det var nyttig å høre andres syn og at de lærte av hverandre. Flere sa at de var glade for å kunne delta på dette fordi de mente at det som ble tatt opp var relevant for jobbene sine.

I denne studien ble det søkt om godkjenning av Norsk Samfunnsvitenskapelige Datatjeneste (NSD)(Vedlegg 3). Det ble informert om og innhentet skriftlig samtykke fra informantene. Som en del av rekrutteringen av informantene ble et informasjonsskriv med beskrivelse av studiens hensikt og hva det vil innebære å delta tilsendt/delt ut. Informasjon ble gitt om at studien var frivillig og at man kunne trekke seg uten begrunnelse før gruppesamtalen er gjennomført. Intervjumaterialet (lydopptak og utskrift fra intervjuer) ble oppbevart forsvarlig, og etter de regler som Universitetet i Bergen har. Utskrifter anonymiseres (ingen navn eller personopplysninger, ingen stedsnavn, bedriftsnavn osv.). Navnelister ble oppbevart atskilt fra datamaterialet og uten koblingsnøkkel. Kun student/forsker og veileder hadde tilgang til datamaterialet. Presentasjon av funn fra studien ble anonymisert. Deltakerne kan imidlertid selv komme til å kjenne igjen utdrag fra samtalen i presentasjonen. Dette ble gjort kjent for informantene i informasjonsskrivet.

Jeg opplevde det som en fordel å bruke tid på å forklare deltakerne både muntlig og skriftlig hva det betyr å delta i fokusgruppeintervjuene. Retningslinjene til NSD var med på å skape en trygghet for både meg og deltagerne. Den tryggheten kunne jeg se igjen underveis i intervjuene i form av at deltakerne turte å fortelle om hendelser som gjenspeiler holdninger som bryter med hva som er normalt. Flere utsagn fra forskjellige informanter var preget av internalisering. Malterud beskriver at det er ønskelig med trygghet i gruppene slik at man oppnår uttalelser som er preget av internalisering (Malterud, 2012, p. 87)

3.9 Metodediskusjon

Dette var for meg første gangen jeg gjennomførte noe som kan kalle seg kvalitativ forskning og det å ha god litteratur å støtte seg på i dette arbeidet har vært avgjørende for meg. Malterud sine bøker om kvalitative forskningsmetoder (Malterud, 2017) og fokusgrupper (Malterud, 2012) har vært til stor hjelp som nybegynner i faget.

Validitet er et viktig mål og som forsker må man alltid stille seg et spørsmål om hvilken metode som er best egnet for å produsere ny kunnskap relatert til problemstillingene.

Gjennom hele prosessen var jeg bevisst på å stille kritiske spørsmål til meg selv som forsker om hvorfor ser jeg det og det mønsteret i analysearbeidet? Hvordan jeg, gjennom mine

spørsmål og respons på svar, påvirker hva som blir sagt i selve intervjuet. Dette har jeg hele veien i prosessen forsøkt å si noe om ved å være ærlig og åpen om mine betraktninger.

Jeg valgte fokusgruppeintervju som metode og fikk gjennom intervjuene tilgang til et rikt materiale rundt problemstillingene. Malterud (Malterud, 2012, p. 40) anbefaler 5-8 deltagere ved fokusgruppeintervju. Jeg hadde to grupper med 7 og ei med 5 deltagere. Jeg erfarte at 5 er i det minste laget for gjennomføring da det til tider var personer som ikke var så reflekterte i alle temaene som ble diskutert. Metodens styrke opplevde jeg ved at informantene var aktive og oppnådde en god gruppedynamikk ved at de responderte i stor grad på hverandres utsagn. Enkelte var mer taletrengte enn andre i den settingen, men som moderator var jeg bevisst på å få alle i tale. En svakhet ved metoden kan være at enkelte synspunkter ikke kom frem. For å forebygge dette måtte jeg av og til ta styringen ved å henvende meg til hver enkelt for å få frem synspunkt. I ettertid ser jeg at jeg kunne ha vært flinkere til dette. Det er en balansegang fordi jeg også ønsket spontanitet blant informantene til å hive seg frempå. Jeg erfarte at der jeg i perioder styrte diskusjonen ble det litt kunstig.

I løpet av fokusgruppeintervjuene viste jeg en video av en kjent arbeidssituasjon fra byggeplass. Det var interessant å se effekten av det i diskusjonen, informantene kjente seg godt igjen i situasjonen fra videoen og kom med mange kommentarer. Jeg vil si at dette grepet bidro til å styrke studiens eksterne og interne validitet da jeg fikk tilgang til hva informantene la merke til i denne konteksten. Jeg opplevde at bidragene til informantene inneholdt høyt detaljnivå relevant for deler av problemstillingen. Det de sa er overførbart til andre i denne konteksten. Det bidro også for den interne validiteten som kan forklares gjennom at gyldigheten til resultatene økte da informantene kjente seg igjen i situasjonen og beriket materialet med sine innspill. Repeterbarheten i denne delen tolker jeg også som stor.

Når det gjelder overførbarhet er funnene i denne studien relevante for tømrere som jobber i samme bedrift som studien ble utført i. Funnene kan også være relevant for andre sammenlignbare bedrifter som har tilnærmet samme rammebetingelser for tømrere. Det som ble funnet ble vurdert som tilstrekkelig. Kanskje ikke med tanke på overførbarhet for hele byggebransjen da det burde vært undersøkt mye bredere med tanke på utvalg, fordi det er innlysende forskjeller mellom store og små firma. Dette ble også bekreftet under fokusgruppeintervjuene. Informantene fortalte om hvordan de tror de er å jobbe som tømrer i

et lite firma som bygger f.eks eneboliger, der de mener det er mye mer variasjon i oppgaver som ligger til tømmerfaget.

Konsistensen i denne studien er forklart gjennom metodikken som ligger til fokusgruppeintervju med påfølgende systematisk tekstkondensering (Malterud, 2017, pp. 97-116).

En svakhet ved valg av problemstilling er at det er lite forskning å sammenlikne funnene med. Det som ble funnet ble vurdert som tilstrekkelig for å undersøke tema.

Jeg benyttet et strategisk utvalg til å belyse problemstillingen. Svakheten ved rekruttering er at de som sa seg villig til å delta i studien er personer som ønsket en endring. Det kan være at de som ikke deltok har andre syn. For å ha styrket studien kunne jeg forsøkt å rekruttere tømmerere fra et annet firma. Evt. fra noen tømmerere som ikke jobbet akkord, altså med andre rammebetingelser. De kunne ha beriket data med å bekrefte eller avkrefte betydningen av rammebetingelsene som påvirker de valg tømmererne tar i forhold til egen helse når de jobber. Utvalget ble betydelig styrket da jeg bestemte med for å utvide med et fokusgruppeintervju til.

Under intervjuene hadde jeg søkelys på konfidensialitet for at informantene skulle være åpne og trygge i intervjuene. Jeg opplevde at de aller fleste informantene snakket fritt og åpent rundt temaene som ble tatt opp.

Enkelte personer oppfattet jeg som at de forventet at jeg skjønnte hva de mente når de snakket ved at de ikke forklarte fullt ut hva de mente. En svakhet kan være at jeg skjønnte hva de mente og uttrykte det nonverbalt. Jeg ble oppmerksom på dette etter det første fokusgruppeintervjuet og presiserte dette for deltakerne i de to siste intervjuene ved å spørre opp og be de forklare detaljert med egne ord det selv om jeg skjønnte hva de mente. Dette ble gjort for å sikre at jeg fikk med det på lydopptakene for videre transkribering. Det at jeg selv transkriberte intervjuene ga meg mulighet til å huske detaljer rundt hva som ble sagt var med på å styrke validiteten til studien.

For å forbedre tolkningens gyldighet kunne det transkriberte materialet vært sendt til informantene for gjennomlesning. Dette ble ikke gjort, jeg hadde ikke på det tidspunktet at det burde vært gjort reflektert over den muligheten.

3.9.1 forsker i eget felt

Jeg er bedriftsfysioterapeut i samme bedrift som intervjuene ble utført. Bedriftshelsetjenesten som jeg er ansatt i er en egenordning for denne bedriften. Med en egenordning menes at bedriften selv har en intern bedriftshelsetjeneste som kun betjener egen virksomhet. Man kan trygt si at jeg i aller høyeste grad var forsker i eget felt i denne studien. Dette er en styrke og samtidig en svakhet med studien fordi det kan

Forskeren skal lese sitt materiale og se etter mønstre (Malterud, 2017, p. 43). De mønstrene som kom til syne for meg i den trinnvise analyseprosessen ble nok preget av min forforståelse. Det preget nok også måten jeg spurte og responderte på i intervjuene. Dette kan være en svakhet for studien samtidig som det var en styrke for studien. Svakheter i form av at jeg ble blind for andre opplagte mønstre og som en styrke gjennom å få fram viktige detaljer rundt tema i et felt jeg har en del kunnskap om. Min egen forforståelse i forskningsprosessen har derfor hatt betydning fra start til slutt i denne studien. For å forebygge for at mønstre jeg ikke fikk tak i ved første analyse runde ble det viktig for meg å gå igjennom det transkriberte materialet flere ganger på jakt etter nye mønstre. Det er dette som kjennetegner en iterativ prosess (Malterud, 2017, pp. 113-115).

I innledningen til hvert fokusgruppeintervju forklarte jeg at de var deres erfaringer og meninger jeg var ute etter. Jeg forøkte å sette min forforståelse til side ved å si at det er dere som må forklare meg dette slik at de fikk rollen som eksperter. Jeg ønsket at min rolle som bedriftsfysioterapeut ikke ble vektlagt av informantene. Deltagerne fra de to første intervjuene hadde jeg på forhånd ingen relasjon med i kraft av at jeg aldri har vært deres bedriftsfysioterapeut. Ved den siste gruppen var det slik at jeg hadde en relasjon i kraft av å være deres bedriftsfysioterapeut. Dette kan være en svakhet for studien da jeg la merke til et par uttalelser fra enkelte informanter bar preg av poseringsbias. Disse uttalelsene valgte jeg å ekskludere fra analysen. Det skal også sies at i den siste gruppen opplevde jeg utsagn som bar preg av internalisering. Det tok jeg som et godt tegn i forhold til min rolle.

Målsetningen var å få de erfarne tømmerne til dele sine erfaringer om temaene og det vises i innholdet fra intervjuene.

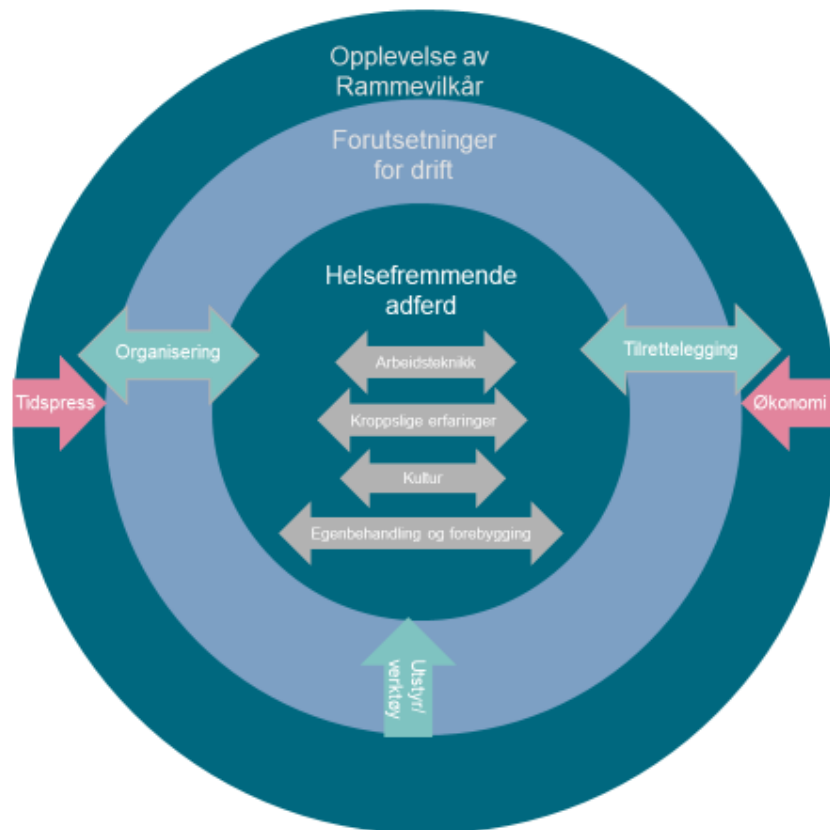
4.0 Presentasjon av funn

Metodikken i analysen som er tidligere nevnt STC(Malterud, 2017, pp. 98-117). Gjennom analysen ble tre hovedtema identifisert. Disse vil bli først presentert for å vise hvorfor disse er blitt valgt til å representere innholdsbeskrivelsene og sitatene i undertemaene. De ulike undertemaene under hvert hovedtema vil bli presentert hver for seg.

Det første hovedtemaet er: **Tømrernes erfaringer med Rammevilkår**, med undertemaet: Økonomi som hoveddriver til tidspress.

Det andre hovedtemaet er: **Forutsetninger for drift**, med undertemaene: Tilrettelegging, Utstyr/verktøy og Organisering.

Det tredje hovedtemaet er: **Helsefremmende adferd**, med undertemaene: Kultur, kroppslige erfaringer, egenbehandling og forebygging og arbeidsteknikk.

Figur 2 modell rammevilkårenes påvirkning

Denne modellen forklarer at rammebetingelsene er avgjørende for hvilket rom den enkelte har med hensyn til variasjon i hovedtemaene med tilhørende undertema i form av piler som illustrerer sammenhengene.

Underveis i prosessen valgte jeg å utvide studien med ett fokusgruppeintervju til. I og med at det var en del forskjeller i betydning av opplevelse av rammevilkår har jeg henvist til gruppene slik: gruppe 1, gruppe 2 og gruppe 3. Utvalget i de to første intervjuene tilhørte hadde organisatorisk og geografisk nærhet, mens det i gruppe 3 var fra en annen del av bedriften også geografisk.

4.1 Tømrernes erfaringer med rammevilkår

Tidspress og økonomi er forhold som tømrerne trakk fram som helt sentrale, forhold som henger tett sammen og som påvirket hverandre gjensidig. Ut ifra tømrernes historier kunne man se konkrete sammenhenger her, for eksempel at de økonomiske målene og arbeid på akkord legger premisser for fremdriften i prosjektene. Tømrerne gav uttrykk for at tidsfrister måtte overholdes. Hvis ikke de planlagte fristene ble holdt, ble det gjennomført tiltak som førte til at tømrernes lønninger blir lavere. Dette stod fram som en sterk driver til opplevd

tidspress. Tømrerne understreket at tidsfristene er satt ut i fra en plan som de selv i veldig liten grad kunne påvirke.

Ved store byggeprosjekt for eksempel, fortalte tømrerne om at arbeidsdagene deres var preget av gjentagende arbeidsoperasjoner, time etter time, dag etter dag. Etter at tømrerne var ferdige med sine oppgaver, var det andre fagarbeidere som skulle jobbe i det samme arealet som de selv nettopp var ferdige med, f.eks malere, rørleggere og elektrikere. De hadde også tidsfrister de jobbet etter. Tidspresset opplevdes dermed fra flere hold, fra ledelsen gjennom sine planer, fra de andre på tømrerne på akkord-laget og fra andre leverandører tilknyttet byggeprosjektet.

Tømrerne la altså vekt på arbeidsforhold som er preget av at de jobbet under et konstant tidspress og med en hverdag som var preget av et høyt arbeidstempo. Dette knyttet de også til et søkelys på kontinuerlig effektivisering. Deltakerne beskrev for eksempel at dette preget de valgene de tok i forhold til hvordan de løste oppgavene de blir satt til å gjøre. Tømrerne i denne studien jobbet i lag der lønnsomheten deres ble vurdert ut ifra hvordan laget samlet presterte. Flere av dem hadde en forventning om at de ikke ville bli så attraktive å ha på lag hvis de ikke klarte å opprettholde det tempoet som skal til for å tjene godt. Det ble understreket at drivkraften for de aller fleste var å tjene så mye som mulig. Tømrerne opplevde at ledelsen også hadde et høyt søkelys på å rekke de tidsfrister som blir satt i prosjektene. Drivkraften til å skape gode økonomiske resultater ble altså fremhevet som en faktor som direkte påvirker rammevilkårene på flere måter. Tømrerne gav imidlertid uttrykk for at konsekvensene av dette varierte i forhold til hvilken ledelse de jobbet under. De fortalte også om at de selv gjorde valg som ikke alltid er til det beste for helsen deres. Dette til tross for at de gjennom erfaring vet at de pådrar seg muskelskjelettplager om de ikke tar mer hensyn, og at de av den grunn også uttrykte bekymring for om de ville klare å holde ut i jobben over tid.

4.1.2 Økonomi som hoveddriver til tidspress

Akkordarbeid medfører ensformig arbeid, noe tømrerne langt på vei velger selv for å opprettholde god flyt og lønnsomhet. De arbeider altså i et lønssystem som premierer det å arbeide ensformig. Av den grunn var det mange av tømrerne som opplevde at de kun jobbet med en liten del av arbeidsoppgavene som ligger til tømrerfaget. Det er enighet blant informantene at de vil tape penger dersom de bruker tid på å sette seg inn i nye oppgaver, og

velger dermed å utføre de arbeidsoppgavene de er godt vant med. Det fører til at de stort sett holder på med på med samme arbeidsoperasjon gjennom hele byggeprosjektet og viderefører denne til neste prosjekt da de har blitt så god på å utføre den. Dette fører til god flyt og best lønnsomhet for seg selv og laget de jobber på.

En tømrer fra gruppe 1 forklarer det slik:

«... han som hadde all gipsinga på forrige prosjekt er inne i det og er dermed den på det laget som automatisk får det på neste prosjekt, og neste prosjekt. Sånn fungerer det. Og de som gjør den ene tingen, fortsetter med det på neste prosjekt. Det at det ikke er noe variasjon mellom der er litt vår egen feil og, også lønnsystemet vårt. Det er såpass tynet for å prøve å spare inn, ikke sant ...»

Det ble videre forsterket av en annen fra gruppe 2 med følgende utsagn:

«Når vi begynner med en blokk... -i første etasje kommer det 3 mann inn som skal begynne å gipse, da har du en uke på deg på den etasjen ... Så kommer det nye fag inn etter deg uka etter... -da har de en uke. Når de kommer en etasje opp, må vi være ferdige der osv. ... -da kommer nytt fag -Vi har ikke noe slakk. Du kan ikke stå å skru gips når maleren kommer, du må være ferdig. Du har ikke noe valg»

En tømrer fra gruppe 1 forklarte litt av konsekvensen av å ikke rekke tidsfristene som gjaldt, med den konsekvens at man måtte jobbe lengre dager (overtid) og at ledelsen satte inn mer folk for å bli ferdige til den tiden som var planlagt.

«Nei, jeg er for så vidt enig i det folk her sier at du får et overhengende tidspres fordi du har en sluttdato, og om du blir hengende etter endrer man ikke sluttdatoen, du må bare jobbe lengre dager evt. få inn mer folk og du må bare gjøre mer av det samme, og du blir sliten»

Ut ifra det siste utsagnet kan man forstå at innsatsen måtte skrues opp enda mer for å klare tidsfristen og hvis det ble satt på flere tømre til å gjøre den jobben enn det som i utgangspunktet var planlagt førte det til at de tjente dårligere.

En del av tømre tegnet et bilde av at måten de jobbet på var i konflikt med deres tanker om de klarer å stå i den jobben til de er pensjonister, gruppe 2:

«Slik som jeg tenker, jeg kunne ikke tenke meg å jobbe ute i produksjonen når jeg er 70 år. Da tror jeg ikke kroppen fungerer slik den skal. For de som da må jobbe når de er 70 år så tror

jeg de blir hengende etter unggutta. Du klarer ikke å holde det tempoet, det er ikke sjanse i havet til det. Da tror jeg det ikke er så veldig populært å ha meg med i laget heller»

I den del situasjoner opplevde tømmerne stress som ikke nødvendigvis var av fysisk karakter, men mer på det mentale der kravene til kvalitet ved utførelse av jobbene hadde mye å si.

Kravet til nøyaktighet ved f.eks montering av elementer la en del av premissene for hvordan jobben gikk videre, gruppe 3.

«Nei, det er mer i fra ledelsens side hvor mye som er beregnet for å få det opp. Det er akkord og faste priser på hvor fort dette skal gå. I de månedene jeg var med på det gikk det ut over matpauser, du måtte få med det siste elementet fordi du plagdes litt underveis. Hvis du holder på med det over tid så sliter det på kroppen. Det er ikke bare det kroppslige, men du har det stresset der. Det må være riktig også, du kan ikke bare sette det ned å skru det fast, du må ha kontroll for å få det riktig. Hvis du ikke klarer det går det dårlig. Da blir det mer prakk til slutt. Det må gå fort og riktig»

4.2 Forutsetninger for drift

Dette temaet engasjerte tømmerne, og de belyste det med mange konkrete eksempler fra sin arbeidshverdag. Tilrettelegging, organisering av arbeid sammen med utstyr og verktøy viste seg å være under sterk påvirkning av hvordan de opplevde rammevilkårene. Det kom tydelig fram i deres fortellinger om hvordan de opplevde at rammevilkårene påvirket valgene de gjorde i forhold til tilrettelegging, organisering og valg av verktøy. Det kom frem at det eksisterte et spenningsforhold mellom tilrettelegging som var fordelaktig opp imot akkord og tilrettelegging som var gunstig i forhold til helse. Dette preget også valget av verktøy og utstyr.

Mange av tømmerne fortalte at de egentlig visste hva som skulle til for å jobbe på en måte som er mer helsevennlig enn det de faktisk gjorde. Det de mener om hva som skulle til for å holde seg friskere kunne se ut til å bli overstyrt av motivasjonen om bedre akkordlønn. Selv om tømmerne visste at en del av utstyret og verktøyet som var bedre for helsen, ble det ofte valgt bort.

Det tømmerne mente var god tilrettelegging kunne forstås på to måter, det ene er ønsket om at akkorden skal gå bra. Det andre er at det kan forstås ut ifra ønsket om å tilrettelegge for at man kan jobbe det de selv mener er helsemessig fornuftig. Noen ganger kan det virke som om man lykkes med begge. Tømmerne var under påvirkning av rammevilkårene og hvor sterkt de lot seg påvirke preget tilrettelegging, organisering og valg av verktøy/utstyr.

Alt dette henger sammen med hvordan tømmerne opplever rammevilkårene de jobber under.

4.2.1 Tilrettelegging

Tilrettelegging kom opp som et naturlig tema da det har mye å si for håndverkerne, det går på ønsket om en fremdrift som gjorde at arbeidet fløt på en god måte. Det virket positivt inn på inntjeningen deres ved akkordarbeid. Men, det er et stort men, det er at det var så godt tilrettelagt at arbeidsoppgavene ble ensidig med færre forskjellige bevegelser. Dette ble belyst av tømmerne.

Et annet aspekt for håndverkerne som ligger til tilrettelegging, er ønsket om å jobbe mest mulig skånsomt med kroppen. Hvordan tilrettelegging på det praktiske plan foregår, engasjerte tømmerne. De sa at hvis tilretteleggingen var dårlig gikk det utover effektiviteten. De fortalte også at dårlig tilrettelegging går ut over både kroppen og det mentale med følelsen av å ikke være ivaretatt.

Temaet satte søkelys på to aspekter, det ene var ønsket om god fremdrift som ga gunstige utslag på akkordlønnen og det andre var helse. Det var et tydelig spenningsforhold mellom tilrettelegging i forhold til akkordlønn og helse.

En tømmer uttalte seg om det han opplevde som konsekvensen av det som for mange var målet med god tilrettelegging, gruppe 1:

«Det med å jobbe akkord og tilrettelegge maksimalt, det gjør det bare vondt verre for oss. For det som gjelder er lønnssystemet og den tiden ledelsen har til rådighet til alt skal stå ferdig. Vi blir stående med bare en bevegelse. Dette blir verre og verre. Selv om vi får bedre og bedre utstyr. Så blir det mer og mer ensidighet og garantert mye mer belastningsskader framover Tror jeg ...»

Mange av tømrerne sa samtidig hvor viktig de mener det var med god tilrettelegging, her et av mange utsagn der en tømrer har erfart at tilretteleggingen ga han mulighet til å stå å produsere hele tiden. Det ga god fremdrift noe som påvirket akkorden positivt, gruppe 3:

«Vi hadde en riggmann som hele tiden servet oss med utstyr. Isolasjon, skruer, gips, stål. Når vi kom på en etasje og manglet noe så servet han oss, vi slapp å gå å hente det selv.»

En annen dimensjon av tilrettelegging var hvilke erfaringer tømrerne hadde om effekten av det å tilrettelegge for gode arbeidsstillinger, gruppe 3:

«Det er lurt å ordne seg litt, det har jeg erfart med årene. Jeg rigger meg til bestandig før jeg begynner. Det er som regel ikke bare noe lite du skal til med - man skal som regel holde på en stund ... Rigge seg til med bord og få ting i riktig høyde - finne seg trapper og bukker og slikt i forskjellige varianter - slik at du har gode arbeidsstillinger. Det setter man pris på etter hvert - når man blir eldre.»

Historiene til tømrerne varierte en del rundt dette temaet og de kom også med en del konkrete eksempler på når det lyktes med tilretteleggingen i den forstand at både lønnsomheten og muligheten for å jobbe helsemessig gunstig ble ivaretatt. Et utsagn beskrev dette godt, gruppe 2:

«På en byggeplass var det veldig fint - der var det veldig godt planlagt, god plass og godt organisert transport av materialer, tegninger ... - der var det en formann som hadde tenkt på alt -der synes jeg det var veldig fint å jobbe.»

Tømrerne fremstod som enige i at ledelsens søkelys på tilrettelegging var i all hovedsak relatert til det økonomiske perspektivet gjennom å sikre fremdriften i prosjektet. Deltagerne i det ene fokusgruppeintervjuet var fra en annen avdeling enn de to andre intervjuene. Et eksempel fra denne gruppen som skilte seg ut sammenlignet med de andre var samarbeid og kommunikasjon rundt tilrettelegging. Tømrerne her ga innspill og forslag til endring som resulterte i bedre arbeidsstillinger, en mer skånsom måte å håndtere materialer på samt at kvaliteten på jobben ble bedre. Tømrerne mente de at de samtidig økte fremdriften selv om de brukte en hel dag på å bygge om et stillas, gruppe 3.

«...jeg holder på med fasadeplater som er tunge. Vi måtte bygge om stillasene fordi platene er litt over 3 meter lange. Vi tok en ekstra runde og bygde om hele langsiden av stillasene og

flyttet bruene på 3 meter -da fikk vi mer plass for å svinge rundt platen. Vi brukte en dag på det arbeidet.»

«...vi kom på det selv -ledelsen var ikke så veldig giret på det. Det gikk fort en dag i vernearbeid der da. Men sånn kroppslig tror jeg at vi har igjen for det -på den måten står du hele tiden i riktig høyde. Vi bruker litt tid på å rigge oss til -bygger trapper, hvis det er mye arbeid som skal foregå over kanter.»

4.2.2 Organisering

Dette temaet henger sammen med rammebetingelsene da fokuset er at jobben skal gå så fort som mulig. At valgene om organisering av arbeidet og hvem som gjør hva var avhengig av hvor effektiv man var. Rammebetingelsene preget organiseringen av arbeidet. Underveis i byggeprosjekt kunne tømmerne oppleve strukturelle endringer samtidig som kravene til arbeidets utførelse var de samme. Det kom tydelig frem at tømmerne hadde forskjellige erfaringer i forhold til hvor de organisatorisk jobbet. Det var en viktig forskjell å legge merke til at der rammevilkårene tilsynelatende var under press førte til en organisering som gjorde at tømmerne opplevde mindre variasjon i arbeidsoppgavene. Det hadde betydning for kroppslige erfaringer, arbeidsteknikk og kultur, gruppe 2:

«Da vi begynte med de badekabinene var vi tre mann, så ble vi to -også fikk jeg lov til å ta det alene.»

Tømmerne kom med en del eksempler og forklaringer på hvorfor de ofte ble stående med ensformig arbeid uten mulighet til å variere arbeidet. Det ble gitt et uttrykk for at tømmerne jobbet med kun deler av aktivitetene som tilhørte tømmerfaget. Det førte til at man ikke vedlikeholdt ferdighetene som tilhørte tømmerfaget. En tømmer fra gruppe 1 forklarte det slik:

«... jeg har jobbet 11 år i firmaet -jeg har aldri jobbet med stål for eksempel. Hvis Basen kommer til meg og spør om jeg sette opp en vegg med bruk av stålstendere -må jeg si nei, jeg har dessverre ingen erfaring med det. Det er litt synd.»

Inntrykket av at organiseringen av arbeidet påvirket mulighetene for variasjon ble forsterket med dette utsagnet:

«Sånn som toget går her ute nå, så er det 9 mann som går på gipsing. Noen må gipse hele tiden -så du har ikke muligheten til å rotere. Alle som er tilgjengelige gipser.»

Det kom frem under samtalene at det var forskjeller i hvordan arbeidet ble organisert. Det kunne se ut som om de som jobbet ved denne avdelingen bevisst hadde valgt å organisere arbeidet på en slik måte at arbeidet ble variert. Her fortalte en tømmer fra gruppe 3 om variasjon i arbeidsoppgaver. Hans utsagn summerte opp det de andre tømmerne ved denne avdelingen fortalte om.

«Vi gjorde jo alt, det var forskjellige operasjoner. Det var ikke bare å skru gips, vi tok med alt i fra isolasjon.. nei så det., Det var vel det som berget oss tenker jeg.»

En nyanse som beriket temaet organisering var at i den ene gruppen ble det fortalt om en ledelse som var klar over at ensformig arbeid kan ha en konsekvens. En tømmer fra gruppe 3 forklarte hvordan dette ble fulgt opp på ute på byggeplassen.

«Det er ledelsen -og basen -og Verneombudet. Så det virker som om det aksept for å ha vondt noen plass -fordi da får du holde på med noe annet... Der kan det kanskje fort blir vondt i ei arm eller skulder når du går kun på gipsingen -vi bruker å sette opp bindingsverket i samme operasjonen -for da får du holde på med litt forskjellig ting... Men nå er det grupper som gjør en ting hele tiden. Det er litt dumt -men vi gjør det kanskje for at... det går litt fortere. Det er ikke sikkert, men jeg tror det ... -da blir det ikke så mye å sette seg inn i -det er ikke så mye, men det er jo litte grann. Og det er kanskje lettere å holde på med en ting hele tiden.»

4.2.3 Utstyr og verktøy

Tømmerne hadde mye å fortelle om hvordan det var å jobbe med forskjellig utstyr og verktøy og de hadde klare meninger om hva som var bra og dårlig. De viste til konkrete eksempler hvordan de erfarte det på kroppen. Når verktøy og utstyr var uhensiktsmessig/tungvint å benytte sa mange ifra til ledelsen. Motivasjonen for å si ifra var todelt, det ene går på at man ville ha verktøy som gjør at produksjonen går godt, det lønner seg med tanke på akkorden. Det andre var ønsket om verktøy som er gunstig for helsen.

Tømrerne fortalte om hvordan de opplevde å jobbe med verktøy og utstyr som påvirket produksjonen i forskjellige retninger. Det belyses i teksten hvilken effekt enkelte verktøytyper ga. Arbeidsoppgavene gikk fortere, men erfaringene til tømrerne var at det kan gå utover kroppen. Her var det en sammenheng mellom akkord og tidsfrister, der drivkraften var økt inntjening. Samtidig nyanserte mange av tømrerne med sine fortellinger om at de var fullt ut klar over at verktøy som hadde fleksible bruksområder kunne føre til at de jobbet mer ensformig og i ugunstige arbeidsstillinger.

I dette eksempelet sparte tømreren tid på å gå frem og tilbake ved å velge en sag som førte til at han ikke trengte å gå til den mer stasjonære sagen. Han kunne ha valgt å gå frem og tilbake for å sage, det hadde gitt han mer variasjon, men han valgte å gå for den mer produksjonseffektive løsningen ved å sage stolpene på stedet. Det følgende utsagnet er interessant fordi han først skryter av sagen, noe jeg ikke oppfattet som ironi, deretter forklarte han at saken var tung og at det gikk utover armen. Denne historien var et eksempel på effekten rammevilkårene hadde på valg av verktøy som videre ga utslag på kroppslige erfaringer og arbeidsteknikk, gruppe 1.

«Men f.eks festool saken på batteri er genial oppfinnelse, den fungerer veldig fint... -men i motsetning til å bære en 2tom 6tom planke til sagbordet -kappe den -for så å bære den tilbake -så kan man bruke denne saken ved materialpakken... Men saken veier en god del ... -og det går veldig utover høyre arm og skulder hvis du står og kapper 200 stolper i løpet av en dag. Det gir stor belastning på armen»

Arbeidsgiver har satt en del nye krav til utformingen av gardintrapper og bukker. Dette er krav som går på sikkerhet i forhold til at de skal være mer stødige, men som har ført til at gardintrapper og bukker har blitt større, tyngre og mindre brukervennlige i forhold til arbeidsstillinger, gruppe 3.

«Gardintrappen er ikke noe god ... Når du er inne i leiligheter som er nesten ferdig og skal ta med deg den trappen det fort bli skade av det ... Det er kvasse kanter -og det er fort gjort å komme borti ting»

Til sammenligning fortalte en tømrer om gardintrappen han benyttet før, gruppe 2.

«... vi burde få lov til å gå opp i den 7 trinns trappen før du må bruke den nye store med rekkverk. Et trinn til hadde vært bra, da hadde vi nådd opp med de etasjehøydene som jobber

med nå. Jeg står på den med 6 trinn nå og må strekke meg mye. Jeg føler det er en ugunstig arbeidsstilling fordi du når ikke fram.»

Til motsetning fortalte tømmerne ingen historier om spesifikke krav arbeidsgiver har i forhold til det som går på f.eks. vekt og brukervennlighet til verktøyet de benytter, det var tømmerne meget opptatt av. Tømmerne opplevde fra tid til annen at det skulle spares penger ved innkjøp av verktøy, noe som førte til at de fikk tildelt verktøy de mente var utdatert. Det ble uttrykt at det var ulik praksis fra byggeplass til byggeplass, noe de mente hadde bakgrunn i det skulle spares penger. Tømmer fra gruppe 1 uttalte følgende:

«Nei, man må bare si ifra, slik som det har vært har vi brukt batteriverktøy de siste 5 årene. Så kommer vi hit så er alt av verktøy med ledning. Fordi det var en konteiner full av gammelt utstyr. Det blir som om å gå 5 år tilbake i tid. Kanskje 10 også. Vi er vant til en fin batteridrill og plutselig får du en som er 1/2 kg tyngre.»

Valg av utstyr/verktøy hadde noe å bety for effektivitet og lønn. Hvilke valg som ble gjort av tømmerne kunne ha sammenheng med om jobben går fortere. Hvis f.eks. hjelpemidler som var ment for å avlaste kroppen ikke var like effektivt som å bruke kroppen kunne dette påvirke valget for enkelte. En tømmer fra gruppe 3 benyttet en robot med sugeskopper som løftet vinduet opp. Utsagnet hans fortalte oss om at det kan oppstå spenningsforhold mellom kolleger som jobber innen samme akkordlag når det kommer til valg om bruk av utstyr.

«Han jeg jobber med nå kunne nok heller tenkt seg å løfte vinduene -mens jeg vil gjøre det lett. Det tar litt lengre tid, hvis du er opptatt av at det skal gå fort så orker du ikke å bruke det.»

Man kunne legge merke til at i det ene øyeblikket var noe utstyr pålagt å benytte fordi det skulle ivareta tømmerens sikkerhet mens det i andre tilfeller var frivillig å benytte utstyr som skulle gjøre jobben lettere. Hensikten var å forebygge arbeidsulykker i det ene tilfellet og muskel-skjelettplager i det andre. Ledelsen påla tømmerne å benytte noe de oppfattet som tungvint ved at det gikk ut over arbeidsstillingene. Argumentet for ikke å benytte hjelpemiddelet som avlastet kroppen var at det går senere og påvirket akkorden negativt. Tømmerne opplevde det som deres valg.

Gjennom argumentasjonen fra mange av tømmerne kunne man skimte spenningsforholdet mellom det som var en fordel for helsen eller kortsiktig gevinst gjennom økt produksjon og

bedre resultat ved akkordlønn. På et arbeidslag der akkorden ble beregnet i forhold til innsatsen av alle på laget kunne det forekomme konflikter. Noen ønsket å benytte hjelpemiddelet fordi de ønsket å gjøre jobben mindre belastende, mens andre ønsket ikke å benytte hjelpemiddelet fordi det gikk senere sammenlignet med å gjøre jobben manuelt.

Verktøy og utstyr som er gunstig for både kroppen og fremdriften var ønsket. Det tydeliggjøres gjennom ønske om selv å kunne velge verktøy med søkelys på vekt og brukervennlighet. Tømrerne ga konkrete eksempler på dette.

En av tømrerne fra gruppe 1 kom med en uttalelse som oppsummerte kjernen i dette temaet:

«vi jobber for å tjene penger, ikke sant. Med ordentlig og riktig utstyr da kan man tjene uten problemer»

4.3 Tømreres helsefremmende atferd

Under påvirkning av de foregående temaene er tømrernes helsefremmende atferd et tema av interesse. Her etterspørres de konkrete erfaringene og endringene tømrerne anser som viktige for å holde seg friske. Dette har tømrerne tilegnet seg gjennom sitt virke under påvirkning av de rammevilkår de har jobbet under.

Her blir vi kjent med hva tømrerne faktisk gjorde og hvorfor de gjennomførte grep som mener var viktige i sitt arbeid.

4.3.1 Kroppslige erfaringer

Tømrerne fortalte om hva de kjente på av plager når de jobbet, de kroppslige erfaringene var strekt relatert til de ytre faktorene, altså arbeidsmiljøet og de forutsetningene de arbeidet under. Med det forstås, arbeidspress, materialvalg, utstyr, verktøy, tilrettelegging og organisering.

De kroppslige erfaringene begrunner noe av valgene som ble gjort i forhold til bla. arbeidsteknikk. Det gikk på hvilke tiltak tømrerne anså som viktige. Det kunne være at de varierte i bevegelser, det kunne være bevissthet rundt bruk av f.eks. gardintrapp. Det kunne

også være andre tiltak som gikk på å oppsøke lege, fysioterapeut, kiropraktor, eller andre tiltak som for eksempel kortere fravær i form av egenmelding.

Det var en link mellom de kroppslige erfaringene, arbeidsteknikk og om de sa ifra om forhold i arbeidsmiljøet som de mener det er grunn for å si ifra om. Det var forskjeller i hva de sa ifra om.

Tømrerne opplevde at tidspresset førte til ensformig belastning som de mente var tøft for kroppene. Faktorer som gjorde situasjonen deres verre var når de fikk utstyr og verktøy som de syntes var dårlig å jobbe med. Samtidig har en del av verktøyet blitt så mye mer effektivt at det fører til færre bevegelser enn tidligere, altså *mer* ensformighet. Dette ga de konkrete eksempler på at de erfarte det direkte på kroppen i form av muskel-skjelettplager. De opplevde også det motsatte når de benyttet verktøy og hjelpemidler som var bedre for kroppene ved at de ikke ble så slitne. Når de fikk smerter etter å ha jobbet ensformig ble de motivert til å variere arbeidsstillingen. Bevisstheten og ønsket om variasjon kom etter at man hadde erfart smerter i muskler og ledd.

Det var forskjell mellom fokusgruppene i forhold til hvordan de uttalte seg, det gikk på at to av gruppene la mye av skylden for de kroppslige erfaringene de hadde fått til arbeidet. Den ene gruppen fortalte ikke så mye om det. Deres utsagn gikk mer på at de hadde større frihet til å skape variasjon for seg selv, noe dette sitatet fra en tømrer i gruppe 3 beskriver godt:

«Det var en gang jeg gipset veldig mye, da kjente jeg det i skulderen. Jeg ble ikke sykmeldt, men jeg spurte om å få jobbe med noe annet, så da gikk det greit. Jeg la merke til en som gipset, han byttet arm hele tiden, da prøvde jeg også det og det har jeg fortsatt med. Det er ikke alltid, men jeg tar en og annen plate og bruker venstrearmen.»

Det som var beskrivende for gruppene 1 og 2 var at de i sammenlignbare tilfeller prøvde å endre arbeidsteknikken sin slik at de fortsatt kunne gjøre den samme jobben. De spurte i liten grad om å få gjøre noe annet som belastet mindre. I følgende utsagn brøt også tømreren sikkerhetsreglene ved å benytte en gardintrapp som det ikke er lov å gå så høyt opp i:

«... Vi hadde en med to trinn og en med tre trinn ... den nye var med to trinn og hadde rekkverk... -da fikk jeg vondt i skuldrene med en gang, da ble det med en gang for langt å løfte ... Så tok jeg heller den gamle gardintrappen med 3 trinn -da forsvant smertene med en gang. Så det skal ikke mer til -og da når man litt høyere opp.»

Mange av tømmerne tilhørende gruppe 1 og 2 refererte til at de oppsøker behandling for sine muskel- skjelettplager. De fra gruppe 3 nevnte ingen ting om det. Ut i fra det tømmerne fortalte om ser det ut som om det å spørre om å få lettere oppgaver ved muskel-skjelettplager ikke var så vanlig.

«Jeg har sluttet å tyne meg, da går jeg heller til legen og sykemelder meg og får behandling. Det har jeg lært. Det er spesielt ryggen for min del. Når den klikker gjør det vondt. Det merker jeg sånn (han knipser med fingrene) Det kan være når jeg tar på meg skoene om morgenen så skjønner jeg at noe er det noe på gang med ryggen. Da tar jeg de faresignalene med en gang, fordi ellers har jeg vondt i mye lengre tid. Jeg vil ikke ha de smertene altså. Det er ikke snakk om.»

Her er et utsagn som fint summerte opp synet til mange av tømmerne tilhørende gruppe 1 og 2.

«Tømrere er sikkert et fint yrke i et lite firma, men ikke de greiene vi driver med. Da er du nødt til å ta vare på kroppen din. Jeg tror det er mye verre nå enn for 50 år siden da alt var så hardt og ikke måte på hvor tungt ting var og sånn. Da hadde du ikke det tidspresset. Jeg tror det er mye tøffere i dag for kroppen.»

4.3.2 Arbeidsteknikk

Med arbeidsteknikk mener jeg tømmernes detaljerte beskrivelser av hvordan de gjennom erfaring har tilegnet seg en arbeidsteknikk de for seg selv mener er viktig. Hvordan de bruker kroppen er et resultat av erfaringer om hva som er rasjonelt i forhold til framdrift og akkord sammen kroppslige erfaringer. Tilrettelegging, utstyr og verktøy påvirker arbeidsteknikken, det samme gjør rammebetingelsene. De valgene som blir gjort i forbindelse med tilrettelegging, organisering og utstyr/verktøy kan se ut som legger en del av premissene for arbeidsteknikk. Det er under disse forholdene arbeidsteknikk utvikles. På hvilken måte tømmerne jobber bestemmer de selv, de bestemmer selv hvordan de bruker kroppene sine.

Ett gullsitat som oppsummerer alt om arbeidsteknikk blir i dette tilfellet utfordrende å plukke ut. Tømmerne kom med mange detaljerte eksempler på hva de vektla ved arbeidsteknikk i forskjellige situasjoner. Hvis man skal forsøke seg på en oppsummering av hva som gikk igjen er det med høyder og avstander til det man jobbet med viktig. Det samme gjaldt vekten av verktøyet de benyttet.

Arbeidsteknikk belyser problemstillingen ved at tømmerne satte ord på og forklarte gjennom konkrete eksempler hvordan deres arbeidsteknikk var i forskjellige situasjoner. Det går på hva de selv har erfart hva som er lurt å gjøre. Dette materialet gir beskrivelser av at ensformighet i arbeidet fører til at enkelte har endret arbeidsteknikk for å skape variasjon i hvordan man bruker kroppen, eks. bytte arm som benyttes til å betjene skrumaskin.

Uttalelsene til tømmerne om arbeidsteknikk kan man legge merke til at de hadde to perspektiv, det ene er i forhold til hva de mente er effektivt i forhold til fremdrift og det andre er i forhold til hva de mente er lurt når det gjelder å ta vare på kroppen. Det var mange av tømmerne som nevnte det med å bytte hånd når de skrur eller skyter fast materialer. Det gjorde de for å skape variasjon for seg selv. Lav vekt på verktøyet anså de som viktig for å lære seg å benytte begge hender. Det med å bytte hånd når man står i en gardintrapp eller på en bukk førte også til at man dekker over et større område. Her er et utsagn fra en tømmer i gruppe 2

«... jeg er veldig fornøyd med at den er lett, det er viktig når vi bruker den over så lang tid. For meg spiller det ingen rolle om jeg bruker høyre eller venstre hånd ... -fordi det det er en ganske lett maskin.»

«Ja du kan jo bare stå å skru og skru og skru helt til du får vondt i skulderen selvfølgelig. Nå har jeg gått over til å skyte gipsen ... -og det hjelper jo ... -nå har jeg gått over til «gamle metoden», for det skal gå fortere»

Følgende utsagn kom fra en tømmer i gruppe 3:

«...jeg begynte å slippe ned hendene og kjente blodet kom tilbake før jeg fortsatte videre. jeg monterte himling hele dagen i et helt år. Jeg kjenner ingen ting etter det...-jeg tok ofte pauser ... -korte pauser på 10-15 sekund... -det er verdt å prøve det hvis det er noen som kjenner på ting.»

Denne forskjellen er synlig når de kommenterte arbeidsteknikken til en tømmer de fikk se et videoklipp av.

Det at tømmerne selv sa at alle jobber litt forskjellig er interessant. Det var en del variasjon i deres utsagn om hva som går fortest ved f.eks montering av en plate på vegg.

Tømmernes konkrete utsagn om arbeidsteknikk kan være viktig informasjon som kan formidles til andre tømmerere som et ledd i en opplæring eller bevisstgjøring av arbeidsteknikk i

et forebyggende hensende. Under fokusgruppeintervjuene opplevde flere av tømmerne at det var nyttig å høre på andres erfaringer. Med bakgrunn i følgende to utsagn blir det viktig å ta vare på det tømmerne delte med hverandre under fokusgruppeintervjuene. En tømmer i gruppe 2 sier følgende:

«Vi jobber forskjellig alle mann, tror jeg»

Her er et utsagn fra en tømmer i gruppe 3:

«Det skal jeg lagre baki hodet mitt, det kan godt hende det er en god lærdom det.»

Konkrete utsagn om arbeidsteknikk i forhold til helse	Utsagn om arbeidsteknikk i forhold til fremdrift
<i>«Ikke lene seg å presse i ugunstige stillinger, gjøre en og en ting helt ferdig»</i>	<i>«Bytter arm fordi armen er sliten og at det skal gå fortere.»</i>
<i>«Gå mer opp og ned i trappa, ikke gjøre en og en plate helt ferdig.»</i>	
<i>«Det handler om å få tyngden bak verktøyet»</i>	<i>«Gjøre seg ferdig med skruingen av platen med en gang, unngå å gå opp og ned i trappen flere ganger.»</i>
<i>«Bytte side ved bæring av plank på skulder annenhver gang,»</i>	<i>«Hekter fast platen først, går over og skyter alt fast etterpå. Det går fortere.»</i>
<i>«Be om hjelp når det er for tungt»</i>	
<i>«Passer på knærne ved å bruke en pute»</i>	
<i>«Løfte riktig»</i>	
<i>«Unngå å skru mye over hodehøyde»</i>	
<i>«Å lagre plater på bukk tilrettelegger for bedre løft uten vridning av ryggen»</i>	

<i>«Bruke beina ved løfting, ikke ryggen»</i>	
<i>«Planlegge med riktig plassering av utstyr, viktig når det er trangt.»</i>	
<i>«Ikke holde på så lenge av gangen med det tunge.»</i>	
<i>«Viktig med riktig høyde på krakker, bukker og trapper.»</i>	
<i>«Bytte arm når du skrur.»</i>	
<i>«Flytte trappen for å få riktig arbeidshøyde, selv om det bare er 10 cm.»</i>	
<i>«Mye viktigere å flytte krakken noen ganger enn det å spare tid på å ikke gå ned.»</i>	
<i>«Stå så mye som mulig på bakken å skru plater da det er tyngre å stå i gardintrapp.»</i>	
<i>«Skrus minst mulig over skulderhøyde.»</i>	
<i>«Ikke strekke seg for langt opp.»</i>	
<i>«Bruker trapp eller krakk ved skruing fra ansiktshøyde og opp.»</i>	
<i>«Slipper ned armene regelmessig, mikropauser 10-15 sek ved arbeid i himlinger.»</i>	
<i>«Ta pauser, ikke la seg stresse pga. akkordjaget.»</i>	
<i>«Ikke bære med seg for mye av gangen, går heller en ekstra tur»</i>	

<i>«Lage kasser for å ha i liften for å legge ifra seg festemateriell og skrumaskiner, slipper å bøye seg.»</i>	
---	--

Tabell 2 oversikt over tømrernes konkrete utsagn om arbeidsteknikk relatert til helse og fremdrift.

4.3.3 Kultur

I problemstillingen ønsket jeg å få frem kunnskap om hvordan de forholdt seg til plager i kroppen og om de var bevisste på å forebygge muskel- og skjelettplager i og under arbeid. Kultur på arbeidsplassen kan være mye derfor ble det å si ifra et aktuelt undertema.

Det å si ifra ga et inntrykk om hvor bevisste de var på å unngå at de overanstrengte seg. I fokusgruppeintervjuene kom det frem at det å si ifra om forhold i arbeidsmiljøet varierte en del fra person til person. Det virket som om det var stor enighet blant deltagerne om at det var lurt å si ifra, og at alle burde bli mye flinkere til å si ifra til enten kolleger og/eller ledelsen på byggeplassen.

Et utsagn fra en tømrer i gruppe 1:

«Jeg tror mange må tørre å si ifra litt mer. Noen sier ifra, og noen sier ja til alt. Tør man ikke å si ifra så hjelper det ingen verdens ting. Du må bare si ifra.»

Et annet eksempel som belyste hvordan folk tenkte forskjellig i forhold til det å si fra er utsagnet til en tømrer i gruppe 2:

«Jeg har aldri sagt nei til noe jeg har blitt bedt om å gjøre, jeg tenker at det er jobb og bare må gjøre det.»

Tømrerne i denne studien mente det var nødvendig å si ifra i når arbeidsoppgavene ble for tunge. Grunnen til at de sa ifra var ønsket å forebygge muskel-skjelettplager. Her var et typisk eksempel på noe som opplevdes som for tungt. Vedkommende hadde prøvd og funnet ut at dette var for tungt.

Tømrer fra gruppe 1 sier følgende:

«Jeg bar opp to dørblader fra 1-4 etasje, jeg sa ifra, jeg gidder ikke bære opp dørblad på 70 kg hver.»

Det kom fram at tømmerne hadde forskjellige erfaringer med det å si ifra, de ga inntrykk av at mange av de de jobbet sammen med ikke turte å si ifra, men at alle burde vært flinkere til å si ifra. De sa også ifra når de opplevde hindringer for å kunne holde en god fremdrift i forhold til akkorden. De ga eksempler på at de sa ifra hvis de fikk vondt av det de holder på med. De opplevde utfordringer med å si ifra, og det varierte i forhold til hvor de jobbet.

Av og til opplevde tømmerne hindre for å si ifra på grunn av rammebetingelsene. Et utsagn fra en tømmer i gruppe 1 beskrev dette godt:

«det er ikke alltid like enkelt å be om hjelp. Fordi da skal du ta en person ut ifra en annen arbeidsoperasjon. Når begge gjerne deler akkordtimer da mister man det vi liker å kalle flyt.»

I gruppe 3 var det ingen som tok opp at det var vanskeligheter med å si ifra.

4.3.4 Egenbehandling og forebygging

Dette temaet handler om hva tømmerne fortalte om hva de sa de gjorde på fritiden for å forebygge plager eller hva de gjorde for å prøve å bli bra av sine plager.

Det var en del forskjeller i hva de gjorde i forhold til behandling og forebygging av muskel-skjelettplager. Det var alt i fra ingen gjennomtenkte tiltak til det at noen satte av tid til trening. Andre gjorde tiltak når de fikk plager ved å oppsøke lege, fysioterapeut, tok medisin etc.

Her er en uttalelse fra en tømmer i gruppe 1:

«Nei, jeg blir litt skremt av at folk sier de går på jobb og har vondt. Det er ikke meg altså. Da går jeg til legen. (latter). Jeg synes de må ta seg sammen og få behandling istedenfor å ødelegge kroppen sin. Du får ingen premie for å ødelegge kroppen.»

Flere hevdet at de fikk en del «gratis» trening på jobben, et utsagn fra en person belyste dette. Denne uttalelsen kom fra en som tidligere har uttalt at han var meget bevisst på tilrettelegging i arbeidssituasjonen. Han tilhørte gruppe 3.

«...Jeg ser på det som foregår av utvendig arbeid med store stillaser er fin trening med trappene, opp og ned trapper...-mye av det arbeidet jeg gjør om dagene ser jeg på som trening slik at jeg føler ikke noe behov for å trene på treningsstudio for å løfte vekter om kveldene... -fordi det har jeg fått mer enn nok av på dagtid... -det er bedre å hvile seg i stedet. Jeg er sikker på at man går mange kilometer i løpet av en dag. Det er ikke så dårlig trening det, det er litt om hvordan man gjør det til selv.»

En del av tømmerne vektla at riktig bekledning er viktig, en tømmer i gruppe 2 illustrer hva han gjør:

«...jeg har begynt å ta på med ullklær innerst, mye tidligere enn før... -det merker jeg på knær og alt ... ullfroteskjorte som går langt ned på rumpa er lurt.»

5.0 Diskusjon

Materialet er gjennomgått etter metodikken systematisk tekstkondensering (STC). I resultatdelen har vi blitt kjent med flere forskjellige tema med tilhørende undertema. Disse blir diskutert i samme rekkefølge som i resultatdelen.

Den benyttete søkestrategien etter relevant forskning på bygningsarbeideres egne erfaringer om kroppsvaner, ferdigheter og rutiner relatert til arbeid ga ingen direkte treff. Ønsket om å fremskaffe ny kunnskap på området vil være et viktig bidrag for bevisstgjøring i forhold forebygging av muskel- og skjelettplager for tømmerne. I den forstand blir det viktig å diskutere funnene opp imot anerkjente teorier som er mye benyttet i arbeidsmiljøforskning. Aktuelt lovverk og egen erfaring i praksisfeltet vil også sette preg på diskusjonen. Alt dette for å få frem betydningen av funnene.

Studiens hensikt var i utgangspunktet å få kunnskap om hva håndverkerne selv har erfart i arbeidssituasjonen, og da særskilt opp imot hvordan de arbeider og forholder seg til arbeidsoppgavene de har, og hva de tenker om forebygging av muskelskjelettplager. Førstehåndskunnskap om håndverkerne sine kroppslig baserte vaner og erfaringer i sin arbeidssituasjon kan være med på å belyse hva som kjennetegner måter å forholde seg på for dem som lykkes med å holde seg tilnærmet fri for belastningsplager. Det er kunnskap som kan gi innspill om hva man skal vektlegge ved opplæring i forebygging av helseplager relatert

til denne type arbeid. Erfaringer fra tømrere som kjenner på kroppen og gjør tiltak for seg selv i arbeidsmiljøet kan man anta er viktig kunnskap som kan og bør formidles til andre.

Underveis i fokusgruppeintervjuene kom det frem at mange har opplevd å ha hatt en del muskel- og skjelettplager, så å si alle har kjent på en del plager av ulik alvorlighetsgrad. Også med fravær som konsekvens. Men at de i løpet av det siste året ikke har vært spesielt plaget eller har hatt nevneverdig fravær i det siste. Det kan være at de har utviklet en mestringsstrategi i forhold til sine plager som er gunstig. Det var ikke plagene deres som var av hovedinteresse i denne studien.

I fokusgruppeintervjuene ønsket jeg å sette søkelys på hvilke konkrete tiltak tømrere gjør på individnivå. Jeg var konkret ute etter å få de erfarne tømmerne til å sette ord på hvordan de forebygger muskel skjelettplager i arbeidssituasjonen. Derfor var det mest interessant å snakke med de som hadde mange års erfaring som tømrere samt at de ikke hadde vært spesielt plaget av muskel- skjelettplager. Ideen bak dette var at de må ha gjort mye riktig når det gjelder å ta vare på seg selv i et fysisk yrke. Det blir på en måte å forsøke å lære av de beste. Erfaringene til tømmerne på individnivå viste seg, ikke overraskende, å være sterkt preget av hvordan de opplever rammebetingelsene de jobber under. Et mønster som går igjen og preger alle hovedtema og undertema er variasjon. Variasjon blir av tømmerne sett på noe som er både ønsket og uønsket, avhengig av hvilket perspektiv de har som utgangspunkt. Variasjon går igjen på tvers av temaene og blir dermed en rød tråd i hele diskusjonsdelen. I forhold til min for forståelse som bedriftsfysioterapeut er variasjon et viktig tiltak i forhold til forebygging av muskel- og skjelettplager. I forhold til at variasjon var et tema gikk igjen i fokusgruppeintervjuene kunne dette stått som et eget tema. Jeg gikk tilbake i teksten for å se om det kunne være noe jeg hadde oversett. Det førte til at jeg ble oppmerksom på et nytt mønster som jeg ikke hadde sett tidligere. Det går på at begrepet variasjon ligger både til det organisatoriske og det individuelle. Allikevel valgte jeg ikke variasjon som eget tema fordi variasjon var noe som gikk på tvers av alle temaene jeg hadde definert.

Gjennom denne studien har jeg som fagperson fått en utvidet forståelse for hvordan tømmerne påvirkes av rammebetingelsene. Det som er ny kunnskap for meg er at akkordarbeidets effekter i akkordlag der man jobber med få oppgaver og dermed liten variasjon kan være positive i forhold til bevisstgjøring og utvikling av egen arbeidsteknikk. Arbeidsteknikken blir på en måte det eneste rommet for å skape variasjon. Det kan se ut som om der tømmerne

opplever lite variasjon er der det blir en større tydelighet blant tømmerne på hva som er riktig og god arbeidsteknikk, verktøy og utstyr. Det går også på hvordan de forholder seg til plager.

5.1 Hovedtema: Tømmerens erfaringer av rammevilkår

Det kom klart frem i fokusgruppeintervjuene at rammevilkårene var grunnleggende og styrende for hvilke handlingsrom tømmerne opplevde i sin arbeidshverdag.

Påvirkningen tømmerne hadde på rammevilkårene var lav samtidig var rammevilkårene veldig toneangivende for hvordan arbeidet deres ble planlagt og tilrettelagt. Det som gikk igjen i det tømmerne fortalte kan tyde på at variasjon i arbeidsoppgaver var både ønsket og uønsket. De ønsket variasjon i arbeidsoppgaver fordi de visste at det var bra for helsen og samtidig var det mange av tømmerne som ikke ønsket variasjon fordi det tok tid å sette seg inn i nye oppgaver, noe som førte til negativ effekt på akkordlønn. Konteksten var viktig å være klar over. Ved store byggeprosjekter, gjerne ved leilighetsbygg, var det mange gjentakende arbeidsoperasjoner som var like fra etasje til etasje. Leilighetene var ofte like og en serieeffekt i produksjonen var ifølge tømmerne et mål å få til. Tømmerne fortalte at de hadde tidsfrister som måtte overholdes fordi det var planlagt at andre fag også skulle få tilgang til bygget etter at de var ferdige med sin jobb. Ifølge tømmerne ble tidsfristene i veldig liten grad utvidet og hvis de av forskjellige årsaker ble liggende etter tidsfristen var tiltaket at de måtte jobbe overtid eller at det ble satt på med mer folk.

Økonomi og tidspress var tema som henger tett sammen og som var lite påvirkelig for tømmeren.

Hvis man ser dette sammen med krav kontroll modellen til Karasek og Theorell (Karasek, 1990) hadde tømmerne i liten grad kontroll på egen arbeidssituasjon i forhold til at kravet som ligger til arbeidsinnsats og tempo er satt på forhånd. Høye krav og lav kontroll vet vi fra teorien til Karasek og Theorell er definert som psykologiske krav. I en kunnskapsoversikt publisert av Statens arbeidsmiljøinstitutt (S. V. Knardahl, Kaj Bo ; Medbø, Jon Ingulf ; Matre, Dagfinn ; Jensen, Jørgen ; Pedersen, Linda M. ; Strøm, Vegard ; Gjerstad, Johannes ; Jebens, Einar ; Wærsted, Morten 2008, pp. 18-19) hevdes det at høye kvantitative krav og lav kontroll

over egne arbeidsoppgaver er risikofaktorer for utvikling av arbeidsrelaterte muskel- og skjelettplager.

Beregningene av akkord er som vi husker fra begrepsavklaringen satt med utgangspunkt i erfaringstall for hvor lang tid man f.eks bruker på å montere 1 kvadratmeter med gips. En kan si at dette var selvvalgt av tømmerne da de ble tatt med på råd om hvor mange de måtte være for å gjennomføre jobben i forhold til tidsfristen som var satt. Tømrere jobbet på lag med flere og akkorden ble beregnet ut i fra deres felles innsats. Her kunne det være forskjellige interesser og behov som avgjorde rammene for det planlagte arbeidet. Det kunne være forskjeller i hvordan krav og kontroll opplevdes blant tømmerne. Det kom frem under intervjuene at dette kunne oppleves forskjellig. Noen kunne ha en motivasjon for å tjene mest mulig gjennom akkorden og var sterke pådrivere for det, mens andre følte på at de ikke er så populære å ha med på akkordlaget fordi de ikke klarte det tempoet som de andre hadde som målsetning.

Rammebetingelsene er satt og hensikten med akkordlønn var å belønne produktivitet og stimulere til initiativ, innsats og læring. En må også huske at akkordlønnen var en motivasjonsfaktor som førte til at man ble belønnet for å jobbe effektivt. Belønningen kunne tolkes at var en form for anerkjennelse av mestring av oppgavene man var satt til å gjøre. Dette er en form for tilbakemelding som gjør at en arbeidsoppgave oppleves som meningsfull. Meningsfullhet er et av nøkkelbegrepene i teorien til Antonovsky der påvirkningene i omgivelsene er utfordringer verdt å engasjere sine ressurser i og dermed oppleves som meningsfulle(Aaron Antonovsky, 1987, p. 18) Det å være en del av et organisert, strukturert og forutsigbart system er noe som ligger til nøkkelbegrepet begripelighet(Aaron Antonovsky, 1987, p. 16). Strukturen og forutsigbarheten i det å jobbe som tømmer i et akkordlag kan man anta er helsefremmende for tømmeren. Videre er betydningen av begrepet håndterbarhet(Aaron Antonovsky, 1987, p. 17) som betyr at en har de nødvendige ressurser tilgjengelig til å møte påvirkninger i sine omgivelser og opplever dem som håndterlige. For tømmeren går det på å ha evne til å benytte ressursene som finnes i omgivelsene og benytte de på en slik måte at skapes en balanse mellom det tømmeren opplever av belastninger. Viktigheten av å ha et godt tilrettelagt arbeidsmiljø med tilstrekkelig utstyr, gode verktøy og hjelpemidler som gjør at man klarer å løse arbeidsoppgavene på en god måte vil gi tømmeren mulighet til å ta de valg som han mener er helsefremmende for seg. Rammebetingelsene påvirket forutsetningene for drift som igjen påvirket den helsefremmende adferden til tømmerne.

I perspektiv av krav kontroll modellen(Karasek, 1990) kan tømmerne ha hatt forskjellig ståsted. Innledningsvis i dette avsnittet hevdet jeg at tømmerne hadde lav kontroll og høye krav noe som i krav kontroll modellen kunne føre til stress/lidelser. Til motsetning kunne de tømmerne som var motivert av å legge opp til en akkord som ga økt lønn være i den motsatte situasjonen. De var med på å sette de høye kravene og med det også hadde høy kontroll i arbeidssituasjonen, og opplevde læring og mestring, noe som var hensikten med akkord. I krav-kontroll modellen vil det bli vekst i arbeidssituasjonen når moderat høye krav og utfordringer kombineres med varierte arbeidsoppgaver samt muligheten til å ha høy grad av kontroll (Karasek, 1990).

5.1.1 Undertema: Økonomi som hoveddriver til tidspress

Dette er et undertema til tømmernes erfaringer med rammevilkår. Her vil jeg si noe om betydningen av dette i mitt praksisfelt. Gjennom konkrete eksempler fra tømmernes fortellinger ga dette kunnskap om hva som skjedde i praksis. Denne kunnskapen er det viktig å dvele ved fordi den bidrar med forklaringer om hvordan rammevilkårene påvirker tømmerne i det daglige. Dette må ses i sammenheng med de påfølgende hovedtema og undertema.

Effekten av at tømmerne opplevde tidspress var at de valgte å jobbe ensformig. Den økonomiske konsekvensen for seg og laget de jobbet på tilsa at fortsatte å jobbe med det de var gode på i produksjonen førte de nærmere målet om å oppnå en god akkordlønn.

I mitt praksisfelt som bedriftsfysioterapeut er det allmenn kunnskap om det å ha en variert jobb noe som forebygger muskel- og skjelettplager. Det er heller ingen ny kunnskap at ensformig arbeid medfører risiko for muskel- og skjelettplager. Arbeidstilsynet sier følgende om ensformig eller tempostyrt arbeid: Arbeidstakere som over lengre tid utfører slikt arbeid, har økt risiko for helseskade. Fordi arbeidsoppgavene hver for seg synes lette, er risiko for helseskade lett å overse (Arbeidstilsynet, 2019a). Arbeidstilsynet sier videre at variasjon reduserer risikoen for helseskade. Det tømmerne i praksis gjorde er motstridende i forhold til gjeldende kunnskap på området. Tømmerne la heller ikke skjul på at de visste dette. De sier selv at de gjorde dette fordi det ga bedre akkordlønn.

Det er flere mulige tolkninger til hvorfor dette skjer. Det ene er at det kunne være krefter i lagene som ikke opplevde det å jobbe ensformig som noe problem og at deres stemmer ble vektet mest ved planleggingen av jobbene. Krav-støtte modellen (Karasek, 1990) fortalte oss at de opplevde forholdene forskjellig. Det kan tenkes at det var vanskelig å overtale de som opplevde arbeidsmiljøet som positivt stimulerende. De som opplevde å mestre arbeidssituasjonen kan man anta hadde en høyere grad av Sense of Coherence (SoC) (Aron Antonovsky, 1996). Individens styrke av SoC menes å være grunnleggende for å skape god helse. Styrken av SoC blir formet av livserfaringer, hvor Antonovsky (1996) vektlegger viktigheten med å delta i beslutningsprosesser. Generelle motstandsstyrker kan være bla. god økonomi (Aron Antonovsky, 1996). Økonomi kan se ut som om var hoveddriveren til tømmerne. Viktigheten av å sikre god fremdrift og god dermed økonomi i prosjektet oppfattet tømmerne som et felles fokus fra både Bas, Formann og Anleggsleder ved prosjektene. Store byggeprosjekter med mange gjentakende arbeidsoperasjoner ligner mye på industriell virksomhet. Rammebetingelsene kan se ut som om de er preget av industriell tankegang med røtter tilbake fra taylorismen. Opphavsmannen til taylorismen, den amerikanske ingeniøren Frederick Winslow Taylor hadde et velkjent slagord, «dollaren har alltid det siste ordet» (Taylor, 2007, p. 121). Det begrepet brukte han for å overbevise arbeiderne om systemets fordeler. Det er mulig å kjenne seg igjen i det slagordet i forhold til det tømmerne har fortalt oss i denne studien. Taylor var en pådriver for effektivitet og har sagt at hver enkelt arbeider skulle gjennom egen innsats og rettferdig belønning nærme seg de normer som var fastsatt for hvor fort en jobb egentlig kunne gjøres (Taylor, 2007, p. 137). Det siste her er ikke ulikt prinsippene for akkordlønn. Det tømmerne fortalte om i denne studien samsvarer med Taylor sine ideer om effektivisering.

5.2 Hovedtema: Forutsetninger for drift

Forrige hovedtema handlet om de stramme rammene som tømmerne i liten grad kunne påvirke. Forskjellene i hvordan de opplevde rammevilkårene vil også prege dette temaet.

Rammevilkårene tømmerne opplevde legger premissene til erfaringene de gjorde seg som jeg har valgt å sortere under dette hovedtemaet. Dette temaet handler mye om det operative i driften. Under påvirkning fra rammevilkårene var temaet om forutsetninger for drift nærmere tilgjengelig for påvirkning fra tømmerne. Det kunne ses en påvirkning som gikk begge veier. Med det mener jeg at undertemaene organisering, tilrettelegging og utstyr/verktøy hadde effekt på både rammebetingelsene og den helsefremmende adferd.

5.2.1 Undertema: Tilrettelegging

Tilrettelegging av arbeid er et begrep som er mye benyttet forhold til å legge arbeidet til rette for folk som har spesielle behov for å kunne delta i arbeid. I denne konteksten menes tilrettelegging for utførelse av arbeid. Hva tømmerne la i god tilrettelegging kom an på hvilket perspektiv de hadde. Det ene var tilrettelegging opp imot akkord og det andre var i forhold til hva de hadde erfart som var bra for helsen. Gruppene 1 og 2 var mer styrt av akkord og gruppe 3 var styrt av både akkord og hva som var bra for helsen. Sammenhengen med rammebetingelsene var at gruppe 1 og 2 hadde mindre påvirkning på tilretteleggingen mens gruppe 3 kunne i større grad påvirke tilretteleggingen.

Det som kom frem i alle fokusgruppeintervjuene var at god tilrettelegging av arbeidsoppgavene var en forutsetning for at fremdriften skulle bli bra, noe som virker positivt på akkordlønnen. Konsekvensene av god tilrettelegging var at arbeidet ble mer ensformig med de følger det hadde. Det kom frem at driverne for tilrettelegging hadde to hensikter. Det ene var at jobben skulle gå effektivt og produksjonsvennlig det andre var at tilretteleggingen skulle også ivareta helsen. Disse to hensiktene ble noen ganger ivaretatt på samme tid, andre ganger ikke.

I mitt fagfelt som bedriftsfysioterapeut er forståelsen av tilrettelegging av arbeidsoppgaver noe som betyr at arbeidsoppgavene kan utføres på en rasjonell måte samtidig som at helsen er ivaretatt. Arbeidstilsynets definisjon av ergonomi (Arbeidstilsynet, 2019b) sier noe om dette:

«Ergonomi handler om tilpasningen mellom arbeidsmiljø, teknikk og menneske. For å unngå sykdom og belastningsskader må både arbeidsgiver og arbeidstaker ta hensyn til hva som er god ergonomi»

Norwegian Society of Ergonomics and Human Factors (NEHF, 2019) har en bredere definisjon av hva ergonomi er:

«Ergonomi, eller human factors, er en vitenskap som tar for seg samspillet mellom mennesket og elementer i et system. Ergonomi er også en profesjon som tar i bruk

prinsipper, teori, empiri og metoder, for å optimalisere helse, sikkerhet og komfort, øke kvalitet og produktivitet»

Fra de to definisjonene ser vi en forskjell i at definisjonen til NEHF har et søkelys på både produktivitet og helse. Samspillet mellom helse og produktivitet er relevant for hva tømmerne opplevde som god tilrettelegging. Hvis målet for tilretteleggingen var kun å ivareta produksjonen i forhold til akkord førte det til ensformig arbeid noe tømmerne opplevde som fysisk belastende. Det som kjennetegnet situasjonen til tømmerne som kunne påvirke tilretteleggingen var at både produksjonen og helse ble ivaretatt på en god måte. I forhold til krav kontroll modellen (Karasek, 1990) hadde tømmerne høy grad av kontroll gjennom mulighet til å medvirke med ledelsen på prosjektet til å få gjennomført grep som tømmerne foreslo, selv om rammebetingelsene og kravene til utførelse var de samme. Det ene eksempelet fra de som bygde om stillaset viste at det gjennom god tilrettelegging var mulig å oppnå bedre produktivitet samtidig som at løsningen førte til mindre belastning.

I problemstillingen spurte jeg om hvor bevisste tømmerne er på å forebygge muskel- og skjelettplager i arbeidssituasjonen? Under temaet tilrettelegging ga deg meg svar på at der forholdene lå til rette for det, kunne tømmerne påvirke tilretteleggingen på systemnivå med det resultat at det både fremdrift og helse var ivaretatt på en god måte jf. NEHF sin definisjon.

I modellen i figur 2 Viser at tilrettelegging blir påvirket av de ytre rammevilkårene som igjen påvirker den helsefremmende adferden til tømmerne. Senere i diskusjonen vil sammenhengen mellom tilrettelegging og helsefremmende adferd bli diskutert sammen med undertemaet arbeidsteknikk.

5.2.2 Undertema: Organisering

I arbeidsmiljøforskning blir organisatorisk ofte koblet sammen med psykososialt arbeidsmiljø. Det forskes en del på hvordan organiseringen av arbeidet påvirker den yrkesaktive i forhold til helse og sikkerhet. Undertemaet som jeg har valgt å kalle organisering må ikke forveksles med hele begrepet organisatorisk arbeidsmiljø.

Tømmerne opplevde at rammebetingelsene påvirket organisering som videre hadde en effekt på helsefremmende adferd. Det tømmerne opplevde kan man si var effekten av rammebetingelsene. Det gikk på hvor mange personer som trengtes til jobben, der de

opplevde serieeffekt i produksjonen opplevde man å bli færre til å gjøre jobben. Akkord og økonomi var driveren ønsket av både ledelsen og kollegene. Det var et skille mellom gruppene 1,2 og 3 der de to første gruppene opplevde i stor grad mye ensformig arbeid. De opplevde at de hadde liten grad av kontroll over hvilke oppgaver de ble satt til.

5.2.3 Undertema: Utstyr/verktøy

Utstyr og verktøy var for tømmerne et viktig tema som de hadde mange meninger om. Valg av verktøy var under direkte påvirkning av rammevilkårene. Valg av verktøy påvirket arbeidsteknikken. Tømmerne var tydelige på at de ønsket lett verktøy. Argumentasjonen bar preg av to perspektiv det ene var for at jobben skulle gå fortere og det andre argumentet var at verktøyet var så lett at det ble enklere å lære seg å benytte begge hendene. Samtidig fortalte de at fleksibelt verktøy førte til at de jobbet mer ensformig.

5.3 Hovedtema: Tømmernes helsefremmende adferd

Jeg snakket med tømmerne som har mange års erfaring som har erfart på kroppen og gjort endringer som gjør at de klarer seg bra i jobben som tømmerne. Erfaringene har de fått i et miljø der rammebetingelsene er toneangivende for temaet forutsetninger for drift som igjen påvirker den helsefremmende adferden. I forhold til Antonovsky`s teori om salutogenese og SoC (Aron Antonovsky, 1996) har jeg fått tilgang til erfaringene hos erfarne tømmerne som man kan si hadde høy SoC. De har satt ord på hva det er som holder dem friske, de salutogene faktorene. De har delt hva de legger i arbeidsteknikk, sine kroppslige erfaringer, hva de gjør i forhold til egenbehandling og forebygging og kulturen om det å si ifra når de trenger hjelp fra omgivelsene sine. Alle disse undertemaene kan knyttes opp imot Antonovsky`s SoC(Aron Antonovsky, 1996). Tømmerne har fremstått med sterk SoC motivert til å mestre, oppleve situasjonen som forståelig samt at de hadde tro på at de hadde de ressursene som kreves for å mestre situasjonen og med det opplevde de styrket helse.

5.3.1 Undertema: Arbeidsteknikk

Arbeidsteknikk var noe som engasjerte tømmerne. Rammebetingelsene påvirket valg av utstyr/verktøy, det samme med organisering og tilrettelegging. De tømmerne som jobbet mye ensformig hadde mange innspill på arbeidsteknikk. For gruppe1 og 2. var detaljnivået om arbeidsteknikk høyt. Hos gruppe 3 var det ikke fullt så høyt. Denne forskjellen kan forklares med at rammebetingelsene til gruppe 1 og 2 førte til mer ensformig arbeid sammenlignet med

gruppe 3 som hadde mer variasjon i oppgaver. De hadde også større påvirkning på tilrettelegging. Det betydde at variasjonsmuligheten til tømmerne i gruppe 1 og 2 lå på individnivå. Dette kan tolkes som om at de hadde mer erfaring i å variere sin individuelle arbeidsteknikk da dette gjenspeilet seg konkret i det de fortalte om. For gruppe 3 kan det tolkes at de opplevde variasjon i arbeidsoppgaver.

I forhold til krav-kontroll modellen (Karasek, 1990) befant de i gruppe 1 og 2 seg i en situasjon som ga de lite kontroll over organiseringen av arbeidet, men for selve arbeidsoppgaven kunne man anta at de hadde brukbar kontroll over. Et avvik som kom frem i forhold til kontroll på arbeidsoppgaven som påvirket deres arbeidsteknikk var kravet om bestemte typer gardintrapper og arbeidsbukker. Dette kravet førte til at de opplevde en økning i belastning på skuldrene. Dette gjaldt for alle gruppene.

Hvis man tar for seg det som arbeidstilsynet legger i ensformig arbeid (Arbeidstilsynet, 2019a) kan variasjon være et aktuelt tiltak. Det tømmerne fortalte om var at når de jobbet ensformig i ugunstige arbeidsstillinger slik som arbeid over skulderhøyde var de nødt til å variere. En arbeidsoppgave som var en gjenganger for tømmerne var skruing av gipsplater. De som tilhørte gruppe 1 og 2 hadde et høyere søkelys på individuell variasjon enn de som var i gruppe 3. Det kan forklares med rammebetingelsene var og oppleves annerledes.

I problemstillingen ønsket jeg å få frem erfaringene til tømmerne om hvilke (kropp)s vaner og ferdigheter de har tilegnet seg samt hva de legger vekt på i måten de jobber på for å forebygge muskel- og skjelettplager. I temaet arbeidsteknikk ga det meg svar på sammenhengene mellom rammevilkår til forutsetninger for drift til hva som påvirket arbeidsteknikken og hva det førte til. I tillegg fikk jeg detaljerte og konkrete beskrivelser av leveregler i forhold til kroppsbruk med overføringsverdi til andre tømmerne.

5.3.2 Undertema: Kroppslige erfaringer

Dette temaet er stekt relatert til forrige tema og kan gi en del av forklaringen til hvorfor tømmerne ble bevisste på sin arbeidsteknikk. De kunne vise til mange erfaringer som de konkretiserte gjennom eksempler. Kroppslige erfaringer er også relatert til temaene kultur for å si ifra samt temaet egenbehandling og forebygging.

Kroppen er på en måte det viktigste arbeidsredskapet til tømmeren og hvis den ikke fungerer går det ut over arbeidet. Rammebetingelsene tidspress og økonomi som førte til ensformig

arbeid hadde direkte virkning på kroppslige erfaringer i form av smerter og slitenhet. Mange av tømmerne la en del av «skylden» på det de kjente på av plager til rammebetingelsene. Tømmerne tilhørende i gruppene 1 og 2 var tydelige på at rammebetingelsene var sterkt medvirkende til det de opplevde av plager.

I forhold til problemstillingen om de var bevisste på å forebygge muskel- og skjelettplager ga temaet en begrunnelse for hvorfor adferden deres ble slik som den ble. Kunnskapen dette temaet ga forsterket inntrykkene fra de andre temaene.

5.3.3 Undertema: Si ifra kultur

Det å si ifra om forhold de syntes var urimelige var for noen enkelt og andre var ikke bevisst dette. Det ser ut som om det var forskjell i autonomi blant gruppene Der gruppe 1 og 2 hadde lavere terskel for å si ifra. Mens i gruppe 3 kom ikke det å si ifra som et stort behov. Det siste kan være et uttrykk for autonomi til å gjennomføre de grep uten at man trenger å si ifra til ledelsen. Dette passer med Antonovsky`s SoC(Aaron Antonovsky, 1987, p. 17) og håndterlighet som er et nøkkelbegrep som betyr at man har de nødvendige ressursene til å håndtere det man opplever i sitt miljø.

De sa i fra både når det var hindringer for fremdrift og ved helse. Det var verdt å merke seg at de sier fra når de opplever at arbeidsoppgavene blir så tunge at de nesten ikke er gjennomførbare. De opplevde det som vanskeligere å si ifra når de visste at det gikk ut over akkorden. Rammebetingelsene er toneangivende for hva og når det sies ifra om.

5.3.4 Undertema: Egenbehandling og forebygging

I forhold til egenbehandling og forebygging er det stor variasjon i hva de gjør av tiltak for å holde seg friske. Det er en forskjell jeg vil dvele litt ved det er at i gruppe 1 og 2 var det en tydelighet blant flere av tømmerne at hvis de kjente noe i kroppen så var tiltaket å oppsøke behandling eller å holde seg hjemme for å bli bra. Dette var ikke tema i gruppe 3. En forklaring forankret i rammevilkår kan være at de som tilhører gruppe 1 og 2 ikke har så gode muligheter til å påvirke sin arbeidssituasjon i forhold til variasjon. Det vil si at de opplever lav kontroll som i følge krav- kontroll modellen til Karasek (Karasek, 1990) er en stressfaktor som kan medføre helseplager. Og motsatt i gruppe 3 at de har variasjonsmulighet i arbeidssituasjonen som gjør at de kan mestre sine plager mens de er på jobb.

6.0 Konklusjon

Med bakgrunn i resultatene med påfølgende diskusjon har jeg fått et rikere og mer nyansert bilde av hvordan tømmerne erfarer sammenhengene mellom arbeidsoppgavene og arbeidets rammevilkår og egen helse. Funnene samsvarer godt med teoriene til Karasek og Antonovsky.

Det er en tydelig sammenheng mellom rammevilkårenes påvirkning av; valg av utstyr/verktøy, tilrettelegging og organisering. Dette påvirker igjen tømmerens helsemessige adferd gjennom hva de selv vektlegger er viktig for å forebygge muskel- og skjelettplager.

Denne kunnskapen kan brukes til å skape en forståelse for hvilken konsekvens de valg som gjøres i forhold rammebetingelser. Dette er kunnskap som beslutningstakere kan ha nytte av i forhold til arbeidsgivers ansvar for å forebygge arbeidsrelaterte muskel og skjelettplager.

Videre er det kommet fram beskrivelser fra erfarne tømmerne om hva de konkret gjør og har gjort for å forebygge muskel- og skjelettplager. Dette er kunnskap som kan og bør formidles til andre tømmerne som gjør at de får større ressurser til å mestre de patogene faktorene i et arbeidsmiljø. I resultatdelen kom det frem mange mulige tiltak basert på individuelle erfaringer fra tømmerne i denne studien. Det gikk først å fremst på konkrete tiltak som gjelder arbeidsteknikk og tilrettelegging. Men også i forhold til si ifra kultur og kroppslige erfaringer.

Det er av de som opplever den ekstreme ensformigheten vi kan lære mest om av individuell arbeidsteknikk og hvilke grep de gjør for å holde seg friske. Eksempler fra gruppe 3 bekreftet dette da enkelte hadde opplevd å jobbe ensformig i perioder, og gjorde bevisste forebyggende tiltak som var effektive.

De som opplevde å jobbe under stramme vilkår (gruppe 1 og 2) kan se ut som om har utviklet arbeidsteknikker som er gunstige, selv om variasjonen i oppgavene har vært minimal har de rett og slett blitt veldig gode på arbeidsteknikk. Det var de som hadde de tydeligste meningene og detaljnivået rundt arbeidsteknikk.

På den annen siden er det de som opplevde å jobbe i et miljø som la til rette for mer variasjon i oppgaver var de som hadde de gode løsningene på hva som kunne gjøres med oppgaven/omgivelsene for at både akkord og helse kunne bli ivaretatt jf. definisjonen om ergonomi (NEHF, 2019).

Det var en styrke for studien at den ble utvidet med et fokusgruppeintervju fra en annen avdeling enn de to første. Dette beriket svarene og gjorde at jeg fikk øynene opp for detaljer rundt tømreres erfaringer jeg tidligere ikke hadde kunnskap om. Det å benytte Malterud STC til analysen fikk fram ny detaljkunnskap om hvor stor påvirkning rammevilkårene hadde på f.eks arbeidsteknikk.

Det å samle tømrere til å diskutere tematikken i den formen som fokusgruppeintervju er oppdaget jeg at tømrerne lærte av hverandres erfaringer. Dette ble konkretisert av flere av deltagerne. Det fortalte meg at kunnskap om hverandres erfaringer og deling av de er noe som ønskes av tømrerne.

Mine anbefalinger på bakgrunn av det jeg har funnet ut er å benytte denne kunnskapen til:

- Lære opp beslutningstakere på (flere nivå) i byggebransjen om hvordan rammebetingelsene påvirker tømrere.
- Bevisstgjøring gjennom informasjon og opplæring om betydningen av organisering, variasjon og arbeidsteknikk for tømrere.

7.0 Referanser

- Antonovsky, A. (1987). *Unraveling the mystery of health: How people manage stress and stay well*. San Francisco, CA, US: Jossey-Bass.
- Antonovsky, A. (1996). The salutogenic model as a theory to guide health promotion. *Health promotion international*, 11(1), 11-18. doi:10.1093/heapro/11.1.11
- Forskrift om utførelse av arbeid, (2017).
- Lov om arbeidsmiljø og stillingsvern, (2018).
- Arbeidstilsynet. (2019a). Ensformig eller tempostyrt arbeid. Retrieved from <https://www.arbeidstilsynet.no/tema/ergonomi/manuelt-arbeid/ensformig-arbeid/>
- Arbeidstilsynet. (2019b). Ergonomi. Retrieved from <https://www.arbeidstilsynet.no/tema/ergonomi/>
- Fellesoverneskomsten for byggfag, (2018-2020).
- Grete Geving, S. T., Susanne Hagen, Hege F. Vinje. (2011). "Sense of coherence" - En faktor av betydning for muskel-skjelettplager og jobbnærvær? *Scandinavian journal of Organizational Psychology*, 3(2), 32-45.
- Karasek Jr, R. A. (1979). Job demands, job decision latitude, and mental strain: Implications for job redesign. *Administrative science quarterly*, 285-308.
- Karasek, R. (1990). *Healthy work. Stress, productivity, and the reconstruction of working life*.
- Knardahl, S., Veiersted, K. B., Medbø, J. I., Matre, D., Jensen, J., Pedersen, L. M., . . . Wærsted, M. (2008). Arbeid som årsak til muskel-skjelettlidelser: kunnskapsstatus 2008.
- Knardahl, S. V., Kaj Bo ; Medbø, Jon Ingulf ; Matre, Dagfinn ; Jensen, Jørgen ; Pedersen, Linda M. ; Strøm, Vegard ; Gjerstad, Johannes ; Jebens, Einar ; Wærsted, Morten (2008). *Arbeid som årsak til muskel-skjelettlidelser : kunnskapsstatus 2008*. Retrieved from <http://hdl.handle.net/11250/288562>
- Malterud, K. (2012). *Fokusgrupper som forskningsmetode for medisin og helsefag*: Universitetsforlaget.
- Malterud, K. (2017). *Kvalitative forskningsmetoder for medisin og helsefag* (Vol. 4): Universitetsforlaget.
- NEHF. (2019). Hva er ergonomi? Retrieved from <https://www.ergonom.no/hva-er-ergonomi>
- Ohman, A. (2005). Qualitative methodology for rehabilitation research. *J Rehabil Med*, 37(5), 273-280.
- Sander, K. (2019). Krav-kontroll-støtte modellen. Retrieved from <https://estudie.no/krav-kontroll-stotte-modellen/>
- Lov om arbeidsmiljø, arbeidstid og stillingsvern mv. (arbeidsmiljøloven), (LOV-2005-06-17-62).
- STAMI. (2013a). Nasjonal overvåkning av arbeidsmiljø. Retrieved from <http://noa.stami.no/grafliste/oox58OXr>
- STAMI. (2013b). Nasjonal overvåkning av arbeidsmiljø / NOA. Retrieved from <http://noa.stami.no/arbeidsmiljoindikatorer/helseutfallarbeidsskader/helseplager/ryggplager/#>
- Taylor, F. W. (2007). *Prinsippene for vitenskapelig bedriftsledelse* (H. Kolstad, Trans.): Vidarforl.
- Thornquist E. (2002). *Vitenskapsfilosofi og vitenskapsteori for helsefag*: Fagbokforlaget.
- Torp, S. (2005). Adferdsteoretiske perspektiv på forebygging av muskel-skjelettplager. *Fysioterapeuten*, 4, 16-21.

8.0 Vedlegg

Vedlegg 1: Intervjuguide

DEL I

Problemstilling

- a) Hvilke erfaringer og tanker har erfarne tømrere om sammenhenger mellom arbeids – oppgavens karakter, arbeidets rammevilkår og egen helse?

Intervjuspørsmål

Intro.: Dere jobber alle under de samme rammevilkårene, og dere har temmelig like arbeidsoppgaver.

Hvordan oppleves forholdet mellom kravene som ligger til arbeidsoppgavene dere har knyttet til tid/effektivitet og kvalitet i arbeidet, og dette å kunne ivareta egen helse?

Hva forventes av dere med tanke på utførelse av arbeidsoppgavene (tid/kvalitet) fra arbeidsgivers side og fra kolleger?

Hva kjennetegner situasjonen når det går bra (ikke utvikling av muskelskjelettplager og/eller andre helseplager)?

Hva kjennetegner situasjonen når det er utfordrende (opplever muskelskjelettplager og/eller andre helseplager)?

Konkrete eksempler?

Problemstilling

- b) Hvilke erfaringer, (kropp)s vaner, ferdigheter og rutiner forteller erfarne tømrere om som viktige for å kunne utføre arbeidsoppgavene sine på en hensiktsmessig måte?
Hvordan forholder de seg til og handler i forhold til plager i kroppen?

Intervjuspørsmål

Intro.: Dere har kroppen som viktigste arbeidsredskap. Utvikling av ferdigheter i måten dere bruker kroppen på kan man anta er basert på erfaringer dere har kjent på kroppen.

Hva har dere erfart på egen kroppen at er viktig for dere for å utføre arbeidsoppgavene deres på en hensiktsmessig måte?

Kan dere fortelle om hvilke rutiner og vaner dere har lagt dere til i forhold til hvordan dere arbeider for å unngå å få vondt i muskler og ledd?

Fortell gjerne om konkrete hendelser som førte til en endring av deres vaner.

Problemstilling

e) Er de erfarne tømmerne bevisste på å forebygge muskelskjelettplager i arbeidssituasjonen? Hva er det i så fall de erfarne tømmerne legger vekt på i måten de arbeider på for å forebygge muskelskjelettplager?

Intervjuspørsmål

Har dere erfart at arbeidsoppgavene og kravene de er forbundet med er krevende i forhold til muskel- skjelettplager og/eller andre helseplager? I så fall, hva tenker dere kan være årsaker til det?

Hvordan forholder dere dere til smerter i muskler og ledd når dere er på jobb?

Hva gjør dere for å fungere best mulig når dere er på jobb?

Konkrete eksempler?

DEL II

Fokusgruppdemo med videoopptak av en kjent arbeidssituasjon fra byggeplass

Videoklippet skal brukes som et grunnlag for mer utdypende diskusjon i fokusgruppen.

Videoklippet blir anonymisert.

Intervjuspørsmål

Dette er en kjent arbeidsoperasjon (ref. videoklipp).

Hvilke erfaringer har dere med denne arbeidsoperasjonen?

Hva anser dere er hovedutfordringen med tanke på muskelskjelettplager her?

Hvordan synes dere de på videofilmen løste oppgaven? Er det noe dere ville gjort annerledes?

Vedlegg 2 infoskriv rekruttering tømrere

Nylig utdannede og erfarne håndverkeres fortellinger om erfaringer og vaner i arbeidssituasjonen: en fokusgruppeintervju studie

13.02.18

Versjon 1

FORESPØRSEL OM DELTAKELSE I FORSKNINGSPROSJEKTET

Dette er et spørsmål til deg om å delta i et forskningsprosjekt som har til hensikt å skaffe kunnskap om håndverkeres erfaringer fra arbeidssituasjonen. Du er valgt ut fordi det er din erfaring som håndverker om hvilke tiltak du gjør når du er på arbeid for å forebygge muskel- skjelettplager. Dine erfaringer er kunnskap som vil være viktig i arbeidet med å forebygge arbeidsrelaterede muskel skjelettplager. Sentrale tema vil være dine kroppsvaner, ferdigheter og rutiner du har i arbeidet samt dine tanker om forebygging av muskelskjelettplager, basert på hva du selv erfarer/har erfart som håndverker.

Dette er et prosjekt i forbindelse med en mastergrad i fysioterapivitenskap ved Universitet i Bergen.

HVA INNEBÆRER PROSJEKTET?

For deg innebærer dette at du må sette av ca. 2 timer til et intervju i løpet av arbeidstiden. Intervjuet er et gruppeintervju sammen med 5-8 andre håndverkere. Intervjuet blir tatt opp på bånd for senere analyse.

Intervjumaterialet (lydopptak og utskrift fra intervjuer) blir oppbevart forsvarlig, og etter de regler som Universitetet i Bergen har. Utskrifter anonymiseres (ingen navn eller personopplysninger, ingen stedsnavn, bedriftsnavn osv.). Navnelister oppbevares atskilt fra datamaterialet slik at det du sier ikke kan kobles til ditt navn. Kun student/forsker og veileder har tilgang til datamaterialet. Presentasjon av funn fra studien anonymiseres. Du kan imidlertid selv komme til å kjenne igjen utdrag fra samtalen i presentasjonen.

Nylig utdannede og erfarne håndverkeres fortellinger om erfaringer og vaner i arbeidssituasjonen: en fokusgruppeintervju studie

13.02.18

Versjon 1

MULIGE FORDELER OG ULEMPER

Det vil ikke være andre ulemper for deg annet enn at du må være fraværende fra ditt arbeid i den tiden intervjuet gjennomføres.

FRIVILLIG DELTAKELSE OG MULIGHET FOR Å TREKKE SITT SAMTYKKE

Det er frivillig å delta i prosjektet. Dersom du ønsker å delta, undertegner du samtykkeerklæringen på siste side. Du kan når som helst og uten å oppgi noen grunn trekke ditt samtykke. Dersom du trekker deg fra prosjektet, kan du kreve å få slettet innsamlede opplysninger, med mindre opplysningene allerede er inngått i analyser eller brukt i vitenskapelige publikasjoner. Dersom du senere ønsker å trekke deg eller har spørsmål til prosjektet, kan du kontakte Pål Nordaune, tlf.906 99 464, e-post: paalnordaune@hotmail.com.

HVA SKJER MED INFORMASJONEN OM DEG?

Informasjonen som registreres om deg skal kun brukes slik som beskrevet i hensikten med studien. Du har rett til innsyn i hvilke opplysninger som er registrert om deg og rett til å få korrigert eventuelle feil i de opplysningene som er registrert.

Alle opplysningene vil bli behandlet uten navn og fødselsnummer eller andre direkte gjenkjennerende opplysninger. En kode knytter deg til dine opplysninger gjennom en navneliste. Navneliste vil bli oppbevart adskilt fra datamaterialet (intervjuet).

Prosjektleder har ansvar for den daglige driften av forskningsprosjektet og at opplysninger om deg blir behandlet på en sikker måte. Informasjon om deg vil bli anonymisert eller slettet senest fem år etter prosjektslutt.

ØKONOMI

Intervjuet vil bli gjennomført i din arbeidstid og du vil få lønn som normalt. Eventuelle utlegg til transport og parkering føres opp som reiseregning og sendes din arbeidsgiver.

GODKJENNING

Prosjektet er godkjent av NSD Personvernombudet for forskning, saksnr: 597970. 10.04.2018.

Nylig utdannede og erfarne håndverkeres fortellinger om erfaringer og vaner i arbeidssituasjonen: en fokusgruppeintervju studie

13.02.18

Versjon 1

SAMTYKKE TIL DELTAKELSE I PROSJEKTET

JEG ER VILLIG TIL Å DELTA I PROSJEKTET

Sted og dato

Deltakers signatur

Deltakers navn med trykte bokstaver

Jeg bekrefter å ha gitt informasjon om prosjektet

Sted og dato

Signatur

Rolle i prosjektet

Vedlegg 3 Godkjenning utsettelse NSD

English text below

BEKREFTELSE PÅ ENDRING

Vi viser til statusmelding mottatt: 03.09.2019.

Personvernombudet har nå registrert ny dato for prosjektslutt 31.12.2019.

Det legges til grunn at prosjektopplegget for øvrig er uendret.
Ved ny prosjektslutt vil vi rette en ny statushenvendelse.

Hvis det blir aktuelt med ytterligere forlengelse, gjør vi oppmerksom på at utvalget vanligvis må informeres ved forlengelse på mer enn ett år utover det de tidligere har blitt informert om.

Ta gjerne kontakt dersom du har spørsmål.

Vennlig hilsen,
Karin Lillevold - Tlf: 55 58 33 77
Karin.Lillevold@nsd.no
Personvernombudet for forskning,
NSD – Norsk senter for forskningsdata AS
Tlf. direkte: (+47) 55 58 21 17 (tast 1)

AFFIRMATION

Referring to status report received 03.09.2019.

The Data Protection Official has registered that the project period has been extended until 31.12.2019.

We presuppose that the project otherwise remains unchanged.

